

संगीतसारासृतोद्धारः ।

अयं ग्रंथः

भालचंद्रशर्मणा

मुद्रयत्वा

मिर्जापसागरसंघातये कोलकातासीलर्षी २३ नं०

बद. हा. थाणेकरहारा मुद्राशरिंकवित्वा

माहात्म्य नीतः ।

शके १८३३.

सन १९११.

(मनेरिवाः११ भावसीकताः)

॥ श्रीः ॥

संगीतसारासृतोद्धारः ।

अयं ग्रन्थः

भालचंद्रशर्मणा

सुम्बध्यां

निर्णयसागरसंवाले कोलकाताधीत्यां २३ नं०

वा. रा. पाण्डेकरद्वारा मुद्राशरैरंकित्यां

माहास्ये नीतः ।

सन् १८१२.

एव १९१९.

(संशोधितः नवपीठः)

Printed by B. H. Chitambar at the " Nirapeya-stgar " -
From, 23, Kallikot Lane, Bombay,

and

Published by Balchandra Sharan Sukchankar Wafreshwar,
Mr. Shantaram Narayan's Bungalow, Post Malhar Hill.

॥ श्रीः ॥

अथ संगीतसारामृतोद्धारः प्रारभ्यते।

संगीतप्रणवं स्मृत्वा नत्वा तदुपदेशकम् ॥
शास्त्रप्रवर्तकान्धिव भरतादिमुनीन् गुरुन् ॥ १ ॥
श्रीशंभोः करुणासिंधोः प्रसादान्नुज्जाधिपः ॥
सुखं बोधाय सद्भागविवेकं रचयत्वमुन् ॥ २ ॥
अथ स्वरश्रुतिग्रामजात्वादिभ्यः समुत्थिताः ॥
रागा बहुविधाः प्रोक्ता मुनिभिर्भरतादिभिः ॥ ३ ॥
ते हि मेढोद्भवा रागास्तेषु शुक्तिपुरःसरम् ॥
निरर्थते मतंगादिकृपियौक्तप्रकारतः ॥ ४ ॥
योयं ध्वनिविशेषः स्यात् स्वरवर्णविभूषितः ॥
रजको जनचित्तानां स रागः कथ्यते रुपैः ॥ ५ ॥
स्वरवर्णविशिष्टेन ध्वनिभेदेन वा जनः ॥
रम्यते वेन कथितः स रागः संमतः सताम् ॥ ६ ॥
अश्वकर्गादिवद्भूतो रीगिको वाऽपि मंधवत् ॥
योगरुदक्षवा रागो ज्ञेयः पंकजशब्दवत् ॥ ७ ॥
तेष्वनेकविधेष्वेव ग्रामरागाश्चः पुनः ॥
रागा अंतरभाषांता मार्गरागाः प्रकीर्तिताः ॥ ८ ॥
अतो मंधर्वलोकेशु प्रबोम्यासो व्यवस्थिताः ॥
रागांशाद्यास्तु चत्वारः प्रसिद्धा देशसंज्ञिताः ॥ ९ ॥
रागांशादिनिरुक्तिश्च मतंगेनैव दर्शिता ॥
प्राभोत्थानां तु रागाणां ज्ञायामार्त्रं भवति हि ॥ १० ॥
गीतज्ञैः कथिताः सर्वे रागांशास्तेव हेतुना ॥
भाषाच्छायाश्रिता ये च जायते सदृशाः किल ॥ ११ ॥

भाषांगास्तेन कथ्यन्ते गायकैः सौतिश्रुतिभिः ॥
 करुणोत्साहशोकादिप्रपञ्चा या क्रिया ततः ॥ १२ ॥
 जायते च ततो नाम क्रियांगास्तेन करणात् ॥
 रागच्छादानुकारित्वानुपांगमिति कथ्यते ॥ १३ ॥
 तत्र प्रसिद्धिविधुरांस्वल्पा रागांस्तु काञ्चन ॥
 सर्वत्र लक्ष्यमार्गेऽत्र संप्रति प्रचरति ये ॥ १४ ॥
 त एव संगृहीतव्या रागा इति विनिश्चयः ॥
 त्रिषु ग्रामेषु गांधारग्रामः स्वर्गे प्रकीर्तितः ॥ १५ ॥
 महीतले तु द्वौ ग्रामौ स्यात् पट्टग्राम आदिमः ॥
 द्वितीयो मध्यमग्रामो नख्येतलक्ष्म लक्षितम् ॥ १६ ॥
 लक्ष्ये तु दृश्यते कापीत्यस्यासत्प्रायता मता ॥
 अतोऽत्र मध्यमग्रामजन्यरागेषु पंचमः ॥ १७ ॥
 स्वोपांशुश्रुतिसंख्यः सर्वेषु लक्ष्येषु दृश्यते ॥
 ततः स्युरश्लिळा रागाः पट्टग्रामसमुद्भवाः ॥ १८ ॥
 तद्दुष्टं मंत्रिरामेण स्वरमेककठालिपी ॥
 देशीरागाश्च सकलाः पट्टग्रामसमुद्भवाः ॥ १९ ॥
 ग्रहांसतारमंड्रादिपाहनीहुवपूर्वताः ॥
 देशीत्वात्सर्वरागेषु भवंति न भवंति च ॥ २० ॥
 प्रकाशवत्येवमेव चतुर्दशप्रकाशिका ॥
 ग्रामेष्वेतेषु गांधारग्रामो नास्ति महीतले ॥ २१ ॥
 स्वर्गलोके वर्ततेऽसी सर्वग्रामेषु संमतम् ॥
 अस्माभिर्मध्यमग्रामोऽप्यसद्व्याय इतीर्यते ॥ २२ ॥
 तथाहि मध्यमग्रामे त्रिश्रुतिः पंचमः खलु ॥
 वराहोमध्यमो जातः स पुनर्लक्ष्यमार्गतः ॥ २३ ॥
 मध्यमादिप्रभृतिषु मध्यमग्रामजन्मसु ॥
 रागेषु दृश्यते नैव वराहोमध्यमस्ततः ॥ २४ ॥

अयुक्तो मध्यमग्रामो लक्ष्यमार्गविरोधतः ॥ २५ ॥
 एक एव ततः षड्ग्राम इत्यवधार्यते ॥ २५ ॥
 षड्ग्रामोद्भवा रागा इत्यनेन निरूपितम् ॥
 तदुक्तं हि विद्वद्धीये ग्रामैकत्वसमर्थनम् ॥ २६ ॥
 स्वराणां निचयो ग्रामो मूर्च्छनादिसमाश्रयः ॥
 भरतेनोदिते शास्त्रे ग्रामी द्वौ षड्ग्रामधर्मी ॥ २७ ॥
 षड्ग्रामः पंचमे तु सप्तदस्यां श्रुतौ स्थिते ॥
 स्वरेऽस्मिन् पंचमे किंतु षोडशीं श्रुतिमाश्रिते ॥ २८ ॥
 तदैव मध्यमग्रामः सोऽत्र रागे न दृश्यते ॥
 षड्ग्रामाश्रितान् रागान् सर्वे गायन्ति गायकाः ॥
 तस्मान्मुख्यतमः षड्ग्राम एव न मध्यमः ॥ २९ ॥
 गानादीं गृह्यते येन स्वरेण तुळितो ध्वनिः ॥
 स षड्गः श्रुतिशब्देन लोक उद्बुध्यते जनैः ॥ ३० ॥
 स्वरो धर्तव्य इत्युक्ते निखिलोत्तरगायनैः ॥
 प्रियते यः स्वरः स स्वात् षड् एव न चापरः ॥ ३१ ॥
 सादृक् षड्ग्रामान्त्पाद्ग्रामोऽयं हि प्रशस्यते ॥
 स्वरमेलोद्भवा रागाः कथ्यन्ते लक्ष्यवेदिभिः ॥ ३२ ॥
 कथं षड्ग्रामजन्वा रागा इति भवन्मतम् ॥
 इति चेदुच्यते षड्ग्रामेषुच समार्थकः ॥ ३३ ॥
 यदकुंभादिबन्धमेललक्ष्यो लोके प्रदृश्यते ॥
 तस्मात्कृत्वास्वरग्रामः स्वरमेल इतीर्यते ॥ ३४ ॥
 षड्ग्रामानको ग्रामः षड्ग्रामः प्रकीर्तितः ॥
 व्युत्पत्ता ये मर्तगायं रागालो दशलक्षणाः ॥ ३५ ॥
 भवन्ति तदलक्ष्यानि व्याख्यातानि च तैर्यथा ॥
 तथैव तानि लिखन्ते यथायदनुपूर्वशः ॥ ३६ ॥
 महाशतारमंद्वाक्ष न्वासापन्थासकी तथा ॥
 अपि संन्यासविन्दासी बहुर्व्यं चात्पत्ता यथा ॥ ३७ ॥

लक्षणानि दशतानि रागाणां मुनयोऽब्रुवन् ॥
 दशानामपि चैतेषां क्रमालक्षणमुच्यते ॥ ३८ ॥
 येनादी गीयते गीते स्वरेण स भवेद्गङ्गः ॥
 बहुशो गीयते येन स्वरेणांशः स कथ्यते ॥ ३९ ॥
 अंशः स्वरोऽप्यसाविव जीवस्वर इति स्मृतः ॥
 जीवः स्वरेण यद्गानं स मंजस्वर उच्यते ॥ ४० ॥
 उच्चैः स्वरेण यद्गानं स तारस्वर उच्यते ॥
 न्यासस्वरः स कश्चितो येन गीतं समाप्यते ॥ ४१ ॥
 अर्वांतरसमाप्तिं यो रागस्य वितनोति सः ॥
 अपन्यासः स स्मृतोऽन्यस्वात्यंतिकसमाप्तिकृत् ॥ ४२ ॥
 इति भेदो भवेत्स्यासापन्यासस्वरयोर्द्वयोः ॥
 संन्यासो नाम गीताद्यखंडस्यैव समाप्तिकृत् ॥ ४३ ॥
 गीतखंडाद्याप्यवस्थांति तिष्ठति स स्वरः ॥
 विन्यास एतौ संन्यासविन्यासौ भरतादिभिः ॥ ४४ ॥
 अंतर्भूतापन्यासस्वर एवेति कीर्तितम् ॥
 अलंघनं तद्भ्यासो बहुत्वं द्विविधं ततम् ॥ ४५ ॥
 स्वरस्वास्पर्शनं यत्तलंघनं परिचीर्तितम् ॥
 साकल्येन स्वरस्पर्शस्त्वलंघनमिति स्मृतम् ॥ ४६ ॥
 यदेकस्य स्वरस्यैव नैरतर्वेण बाधवा ॥
 व्यवधानेन स्याद्भूयोभूयोऽप्युच्चारणं हि तत् ॥ ४७ ॥
 अभ्यास इति शंसन्ति बहुत्वं द्विविधं ततः ॥
 अल्पत्वं च द्विधा प्रोक्तमनभ्यासाच्च लंघनात् ॥ ४८ ॥
 पूर्वोक्ताभ्यासराहित्यमनभ्यासः प्रकीर्तितः ॥
 पूर्वोक्तालंघनाभावो लंघनं परिचीर्तितम् ॥ ४९ ॥
 लक्षणानि दशाप्येवं लक्षितानीह प्रस्तुतम् ॥
 प्रत्येकमथ रागाणां मेलनादि निरूप्यते ॥ ५० ॥

रागाः सम्यक् निरूप्यन्ते ह्युदाहरणपूर्वकम् ॥
 मेलज्ञानं विना मेलजन्यं ज्ञानं न शक्यते ॥ ५१ ॥
 तस्मात्तन्मेलबोधार्थं तत्स्वरूपं निरूप्यते ॥
 षड् आद्यस्तदुपरि चत्वारः कमराः स्वराः ॥ ५२ ॥
 कृष्णभास्यातकाश्चापि गांधारास्यातकाश्चते ॥
 आद्यस्तत्र न गांधारश्चतुर्थे कृष्णभो न हि ॥ ५३ ॥
 कृष्णभावापि गांधारी द्वितीयकतृतीयकौ ॥
 प्रथमादित्रयं ह्यत्र भवेत्कृष्णभक्तंज्ञकम् ॥
 द्वितीयादित्रयं चात्र गांधारसंज्ञितं भवेत् ॥ ५४ ॥
 षड्स्वरस्य पुरतश्चत्वारः स्युः स्वरा यथा ॥
 पंचमस्यापि पुरतश्चत्वारः स्युः स्वरास्तथा ॥ ५५ ॥
 धैरताया निषादायाः प्रथमाद्यास्तु धैरताः ॥
 द्वितीयाया निषादाः स्युर्मुंलार्यादिषु तु त्रिषु ॥ ५६ ॥
 रागेष्वथ धनी शुद्धी द्वितीया तु धनीरिती ॥
 पंचश्रुतिर्धैरतश्च कैलिकयास्वनिषादकः ॥ ५७ ॥
 तृतीया षट्श्रुतिस्वो धः काकस्यास्वनिषादकः ॥
 त्रिष्वेषु युगलैश्चन्यतरत्संम्राह्यमीरितम् ॥ ५८ ॥
 स्वरेषु द्वादशस्वेषु तत्तद्भागोपयोगतः ॥
 तत्तत्स्वरसमूहात्मा मेल इत्येवमीरितः ॥ ५९ ॥
 विशेषसंज्ञया सम्यक् संज्ञिता ये स्वराः पुरा ॥
 त एतेऽप्यत्र विज्ञेयास्तद्विशेषपुरासरम् ॥ ६० ॥
 स्वराः स्युः श्रुतिनिष्पन्नाः श्रुतिन्यूनाधिकवतः ॥
 एते बहुविधाः शुद्धा विकृता व्यावहारिकाः ॥ ६१ ॥
 इति विधा निगद्यन्ते, तान् द्वादश विशेषतः ॥
 षड्वाद्याः शुद्धशब्दाद्याः स्वराः शुद्धा इतीरिताः ॥ ६२ ॥
 शुद्धषड्स्वधाशुद्धर्षभ इत्यादिनामभिः ॥
 अर्चितं व्यवहर्तव्या विकृतास्तत्तदाख्याया ॥ ६३ ॥

ताभिस्तेऽत्र निरुप्यन्ते कमलो विकृताः स्वराः ॥
 साधारणाख्यगांधारोऽत्ररगांधार एव च ॥ ६४ ॥
 पंचमोपांत्यश्रुती विकृतपंचममध्यमः ॥
 कैशिक्याख्यनिषादश्च काकत्याख्यनिषादकः ॥ ६५ ॥
 पंचैते विकृताः शुद्धैः स्वरैर्द्वादश कीर्तिताः ॥
 विहाय स्वस्वसंज्ञा ये स्वरा अन्योन्यसंज्ञकाः ॥ ६६ ॥
 तेषां नामान्तराप्यत्र विहितानीह तद्यथा ॥
 शुद्धगांधार एवायं पंचश्रुत्पुपभाङ्गयः ॥ ६७ ॥
 साधारणाख्यगांधारः षड्श्रुत्पृथभसंज्ञितः ॥
 तथा शुद्धनिषादोऽपि स्वात्पंचश्रुतिर्धैवतः ॥ ६८ ॥
 स्वात्कैशिकनिषादोऽपि तथा षड्श्रुतिर्धैवतः ॥
 लक्ष्यानुसारतरूपेतर्हीकिकं सुखबोधकम् ॥ ६९ ॥
 तदेतःस्वरसंघातरूपा मेढा निरूपिताः ॥
 अथ मेढोद्भवा रागा निरुप्यन्ते यथाक्रमम् ॥ ७० ॥
 मेढा बहुविधास्तत्र द्विसप्ततिरिति स्फुटम् ॥
 निरूपयति तन्नेदांश्चतुर्दशिकाशिका ॥ ७१ ॥
 एकोनविंशतिल्लव्य तैर्नैव समुदाहृताः ॥
 मेढाः प्रसारतो नैवा द्विसप्ततिरुपायतः ॥ ७२ ॥
 इत्येवं त्रिविधा मेढाः प्रसारपरिभाषया ॥
 उज्जीतास्तेन तनेति त्यक्त्वा तानप्रसिद्धकान् ॥ ७३ ॥
 तत्तद्देशप्रसिद्धेन रागनाम्ना विशेषतः ॥
 प्रसिद्धाः कतिचिन्मेढा उद्दिश्यन्ते मया कमात् ॥
 अत्र सर्वेषु रागेषु श्रीरागञ्चोत्तमोत्तमः ॥ ७४ ॥

तत्र चं सोमेश्वरमते ॥

शिवशक्तिसमायोगाद्वागाणां संभवो भवेत् ॥

पंचाख्यात् पंचरागाः स्युः षड्स्तु गिरिजामुलात्ताऽथ्वा

सद्योचकात् श्रीरागो वामदेशाद्द्वयसंतकः ॥
अथोराज्ञरवो जातस्तत्पुरुषात् पंचमः ॥ ७६ ॥
ईशानाख्यान्मेषरागो नाख्यारंभे शिवादभूत् ॥
गिरिजाया मुखालास्ये नदनारायणोऽभवत् ॥ ७७ ॥

अथ मेलः ॥

तत्र श्रीरागमेलोऽथ शुद्धनाट्याश्च मेलकः ॥
ततो माळवगौडस्य वेलायत्याश्च मेलकः ॥ ७८ ॥
वराह्यारुपश्च रामकीरागमेलस्ततःपरम् ॥
शंकराभरणाहोऽपि मेलः स्यात्तदनंतरम् ॥ ७९ ॥
कांचीरागमेलः स्याज्ञरस्या मेलकस्तथा ॥
मुखारिमेलको वेगवाहिन्यार्थय मेलकः ॥ ८० ॥
सिंधुरामकियामेलो हेमिजीमेलकस्ततः ॥
मेलः सामवराह्यारुपरागस्यातःपरं ततः ॥ ८१ ॥
वसंतभैरवीमेलो भिषगवदुस्य मेलकः ॥
देशाक्षीरागमेलश्च छायानाटस्य मेलकः ॥ ८२ ॥
सारंगरागमेलश्च तौडीमेलस्ततःपरम् ॥
कल्याणीरागमेलश्चेत्येकविंशतिरीरिताः ॥ ८३ ॥

अथ मेलजन्यरागाः ॥

मेलोज्ज्वेषु रागेषु श्रीरागोऽत्र चिरंतनैः ॥
शामराग इति प्रोक्तो रागांगमिति कैश्चन ॥ ८४ ॥
श्रीरागो रागराजोऽयं सर्वसंपन्नदायकः ॥
इत्युच्यते तत्र लक्ष्म तुलजैत्रेण धीमता ॥ ८५ ॥
श्रीरागः परिपूर्णः समहांजन्याससंयुतः ॥
गेयः सायाहसमये ह्यथ तानभिवाञ्छितः ॥ ८६ ॥
शुद्धाः स्युः समपाः पंचश्रुती रूपभर्षियती ॥
साधारणाख्यर्णाधारः कैशिकवाख्यनिषादकः ॥ ८७ ॥

एतैः सप्तस्वर्युक्तौ यो मेलस्तत्र चादिमः ॥
 श्रीरागसन्मेलजातानुद्दिष्टामीह कांक्षन ॥ ८८ ॥
 श्रीरागरागरात्रोऽथ रागः कंतडर्गाळकः ॥
 देवनाधारकास्यश्च तथा सालगर्भरथी ॥ ८९ ॥
 तथा स्वाच्छुद्धदेशी च स्वान्माधवमनोहरी ॥
 मध्यमधामरागश्च सैधवी काफिकाङ्कवः ॥ ९० ॥
 हुसेनीति च संपूर्णा अथ रागा उदाहृताः ॥
 श्रीरंजनी मालवश्रीस्तथा देवमनोहरी ॥ ९१ ॥
 जयंतसेनसंज्ञश्च मणिरंगश्च पाटवाः ॥
 मध्यमादिस्तथा शुद्धधन्वासीर्लाडुवी मती ॥ ९२ ॥
 पाटवीहुवसंपूर्णा रागा अथ समीरिताः ॥
 नुलजैद्रेण संगीतसारामृत इति स्फुटम् ॥ ९३ ॥

टीका— हा संदीप्त पाठामृत संघ महान्वय तुलसीदास योजाते जे राजारण्या
 कारोवर होते, त्यांनी लिहिल्या, असे हेचि करले आहे. कदाचिन् त्यांच्या पदरच्य
 वीची पठिताने किडून त्यांच्या नांवाचे ती प्रांचर केता खलेल. हे महाराज कि-
 चाचे महाराजांच्याच संवांतके एक तुल्य होणे, असे विवले, कारण केशव्या प्र-
 नीच्या संस्यसंवात माळोरी, कडाजी, जोडाचडे, सैमाजी, चिकारी, ज्येथेजी
 कीरे चारी नविं आहेत. या नांवांवरून या संघाचा काळ तर स्पष्टच आहे. या
 संवांतके कवीपद्धति दक्षिणेकडचीच आहे, म्हणजे ही ज्येथेपर पठितकी
 आहे. या ज्येथेत संगीतज्ञाणी सर आपले हिंदुस्थानी पद्धतीचेच बारा आहेत.
 त्यांनी नविं मात्र पश्चिम पद्धतीला अनुकूल आहेत. रामविषोभ, रामेतरकथा-
 निधि, चतुर्दशिकादिचा, हे संघ या ज्येथेच्या अनोरचे आहेत, व ते सारे या
 संघकाराच माहीत होते. आठवा हिंदुस्थानी पद्धतीच, दुवारीबाग बाळलाकामून
 राणी चारलाजैवर्जते जे प्लांगवादी पूर्वराग, व राणी चारलाजैवर्जतामून पुनः
 दुवारपर्वतचे जे उत्तरेकवादी उत्तर राग, अशी जी जोशेची एका पठिताने
 करिती आहे, ती या दक्षिण पद्धती या ज्येथेच्या संवांत विना नही, ही एका
 पद्धतीत ज्येथेचोमी गीत आहे. या हिंदुस्थानी पद्धतेचा संघच त्या ज्येथी दुवार-
 वामून दुवारपर्वत एक संघी दिवस मानित करता, हा पठित आहे. निदान
 आजला हिंदुस्थानी संगीतचा दर्जेर काळ तथा धोरणवर मार्मिकच शिस्त

केती, हे खरे आहे. दलितवादी खरी संजली समाजा महाकावरी निवळे सव
 दिळेने दिखळ्यांन घेत नाहीं. गाराच्यान राजीवकीने केवात सर माणिले आहेंन,
 ये असे आहेंन. १ सुदपदम २ सुदपदम ३ पंचपुत्रिकाचम अथवा सुदनाचार ४
 धरपुत्रिकाचम अथवा गाराचमनाचार ५ अंतमनाचार ६ सुदमभवन ७ गिह्यापे-
 चमनाचम ८ सुदपदम ९ सुदपदम १० पंचपुत्रिकाचम अथवा सुदमिचद ११
 पदपुत्रिकाचम अथवा केरिकाचमिचद १२ काकपुत्रिकाचम. या वाच खरांची सुल
 हेदुसकाची पदकीने सर कमाने असे समजावे. १ सुदपदम २ कीकलकपम ३
 कीक काव्या सुदपदम ४ कीकलकपम ५ तीकनाचार अथवा सुदनाचार ६ सुद-
 मभवन ७ तीकमभवन ८ पंचम ९ कीकलकपम १० तीक अथवा सुदपदम
 ११ कीकलकमिचद १२ तीकमिचद अथवा सुदमिचद. या सुलकाचे दक्षिणे-
 कच्या बहुतेक संवांच्या राजांचा पुलावा करतां वैद्वेन. गाराच्यांत पुत्रि,
 सुदना, अच, एच जाली वीरे अच आहेत, परंतु हे संजकांनीं खरीन राजा-
 रांचून काचम केवळे धरकाचमुळे व राजाचर घेव आतां काचून प्रसिद्ध काळा अच-
 काचमुळे, हे वेळे काचम घेतले नाहीं. या मागांचा सुलका प्रवकारान सुदीन
 काळा काव्या, असे सर दिमादि. गाराच्याचराने मेळलेल्या सुदपद ४२ बहुक
 काचम प्रकारांचे प्रसिद्ध २१ वेत सांगिलेले आहेत व काचून निवळाच्या सुमारे
 ११० जण राजांचे वर्धन केले आहेत. या संवांचे रवाकरीनकेली काही पदेही राम
 आले आहेत, व काचने मेळ वीरे सर आहेत, परंतु राजाचरवर्धनांची सुकाकला
 काव्याचा प्रका संवकाराने व केरिकाचमुळे काचने वर्धने निराचार काचला संवका-
 राने काचक राम काचून काचने सुते काचम वेदाचरकेही दिली आहेत, वी काचनी
 वेने घेतली नाहीं. प्रचारांत मधममाम सुखीच नाहीं वीरे कोळे संवकाराने
 खीराने सांगितला आहेत, ती मध वसुंधेतिप्रकाचकेच्य आचराने आहे. काक-
 ममागांतका पंचमकर ही प्रचारांतका "तीकम-वच" असे वा पंजिनाचे व काचके-
 चराने सर सर होते, हे भागांत वेळाचने आहे. संदी-वकाचराची रचका
 लेकाचा राजकांतनी (असे भाळें वाचिवाच) अचून ती सरमेककाचमिधि, राचके-
 वीच, वसुंधेतिप्रकाचिच, गाराचून, या राजांचे मे केवळे वर्धन दुर्वाच का काचनी,
 हे ऐतिहासिक सुल आहे. काचकाच पंजिनाच देवतेत राजाचराच्या जाति, वान,
 सुदना, राज प्रचरानांचा सर पुलावा काचम होला, अगा पुलाका भाळून प्रसिद्ध
 काळा नाहीं. सुद काचकेचकाच वेळीं काचने संवांचे होते, काळा काचने संवांचे वसे
 काचने, काचने भाचता वेच वामसुदनाकाचनीचे वी दिदिच, काचका काचकाचकाच
 वीरे अचकाचने हेचकी असेक "ऐतिहासिकीचम" का संवांचे काच सरकाचनी
 व काच कमाने काचे आहे, वीरे काचकेक काच पंचम निवाचनीा विचार का-
 काचने आहेत, परंतु हे असे. अचम गाराचकाचके मेळ व चवचन काचनी
 काचने घेतले.

श्रीरागमेलसंज्ञातो रागः कंजद्वगीळकः ॥
निन्द्यासांशमहोपेतः सप्तस्वरसमन्वितः ॥
वक्रस्वरगतिभ्रिष्टोऽसाधारोहाचरोहयोः ॥
गेयोऽहः पश्चिमे याम उल्लालानामतिमिवः ॥
रूपांगभेन संसृति संगीतागमधारणाः ॥

इति कंजद्वगीळः ॥

श्रीरागमेलजः पूर्णो देवगांधारकाभिधः ॥
गातन्व्यः प्रातरैवैष पद्मन्यासग्रहांशकः ॥
आरोहे रिषयग्यो वाऽऽरोहे रिषसमन्वितः ॥

इति देवगांधारः ॥

श्रीरागमेलसंज्ञाता पूर्णा सालगभैरवी ॥
पद्मन्यासग्रहांशाऽर्सा यामे गेया तुरीयके ॥
इति श्रीतुलजोद्रेण कथिता सर्पसंमता ॥

इति सालगभैरवी ॥

श्रीरागमेलज्ञातेर्ष माधवमनोहरी ॥
पूर्णा गेया सायमेवा पद्मन्यासग्रहांशिका ॥
आरोहे पंचमसंभवं; अचरोहणे पंचमसंभवम् ।

इति माधवमनोहरी ॥

शुद्धदेशीराग एव ज्ञातः श्रीरागमेलजः ॥

संपूर्णस्वरसंयुक्तः पद्मन्यासग्रहांशकः ॥

अत्राचारोहे वांधारसंभवमिति हेतोः तिसरिवरीतिगांधारोत्पत्तये सांधार उल्ल-
च्छति तदुपरिगमने नागच्छति ।

इति शुद्धदेशी ॥

मध्यमश्यामरागः श्रीरागमेलसमुद्भवः ॥
संपूर्णः एतद्ग्रन्थात्संज्ञातेर्ष परिणीतितः ॥

इति मध्यमश्यामरागः ॥

श्रीरागमेलसंभूतः संधवीराग ईरितः ॥

संग्रामकर्मणि जयप्रदः सायं प्रगीयते ॥

संपूर्णस्वरसंयुक्तः षड्ध्रुव्यासप्रह्लांशकः ॥

इति सौभषी ॥

काफीरागस्तु संपूर्णः षड्ध्रुव्यासप्रह्लांशकः ॥

श्रीरागमेलसंज्ञातः सायं शेषः शुभप्रदः ॥

इति काफीरागः ॥

श्रीरागमेलजः पूर्णो हुसेनीराग ईरितः ॥

षड्ध्रुव्यासप्रह्लांशकः सायं काले प्रगीयते ॥

इति हुसेनी ॥

श्रीरंजनीसमाख्योऽर्थ रागः श्रीरागमेलजः ॥

षाडवः स तु विज्ञेयः पंचमस्वरवर्जनात् ॥

षड्ध्रुव्यासप्रह्लांशकः सायं गेयः प्रकीर्तितः ॥

इति श्रीरंजनीरागः ॥

श्रीरागमेलसंज्ञाता षड्ध्रुव्यासप्रह्लांशिका ॥

रिवर्जिता मालवधीः षाडवा मंगलप्रदा ॥

रागांगमेनां शंसन्ति सा गेया सर्वदा बुधिः ॥

इति मालवधीः ॥

श्रीरागमेलसंभूता शेष देवमनोहरी ॥

गवर्जनात् षाडवा स्वात् षड्ध्रुव्यासप्रह्लांशिका ॥

मवल्ले वैपल्लवंपम् ।

इति देवमनोहरी ॥

जयंतसेनको रागो ज्ञातः श्रीरागमेलजः ॥

रिवर्जितः षाडवोऽर्थ षड्ध्रुव्यासप्रह्लांशकः ॥

इति जयंतसेनः ॥

श्रीरागमेलसंज्ञातो मणिरंगः प्रकीर्तितः ॥

सप्रह्लांशध्रुव्यासयुक्तः षाडवः स्वाडवर्जनात् ॥

इति मणिरंगः ॥

मध्यमादिस्तु रागांगं जातः श्रीरागमेळतः ॥
गधलोपार्दीहुयोऽयं सार्यकाले तु गीयते ॥
रक्षिरेतस्य रागस्य सुरस्या इत्यतेऽधिका ॥

इति मध्यमादिः ॥

धनाश्रीरागो रागांगं, जातः श्रीरागमेळतः ॥
रिधलोपार्दीहुयोऽयं प्रातर्गेवः शुभप्रदः ॥

इति धनाश्रीरागः ॥

शुद्धाः स्वराः स्तुः समपाः परश्रुत्युपभर्षवती ॥
अंतराख्यातगांधारः काकल्याख्यनिषादकः ॥
एतः सप्तस्वर्युक्तः शुद्धनाव्याश्च भेलकः ॥
अस्मिन्नेले शुद्धनाटीमुख्या रागाः प्रकीर्तिताः ॥
नाटी भाषांगं संपूर्णा पद्मन्यासप्रहांशिका ॥
सार्यकाले तु गान्त्वाऽऽरोहे गधवञ्जिता ॥
इति शुद्धनाटी ॥

अथ रागोदयरविचंद्रिका नाटमेळजा ॥
टक्कभाषेति विज्ञेया संपूर्णा सप्रहांशिका ॥
धगवन्ध्याहुवा सेयं सार्यगेया तु नाटवत् ॥
इत्युदयरविचंद्रिका ॥

शुद्धाः स्तुः समपाः शुद्धरुचभः सुद्धर्षवतः ॥
अंतराख्यातगांधारः काकल्याख्यनिषादकः ॥
एतः सप्तस्वर्युक्तो यो भेलः परिकीर्तितः ॥
सोऽयंमालवगांडः खारखंतो गानवेदिनाम् ॥
अस्मिन्नेले तु ये रागा जार्यते तान्थ युवे ॥
आचो साखनगांडः स्यात् नता मालगनाटिका ॥
रागोयनाईदेशाख्यः छायागांडाहुयलथा ॥
टको गुर्जरिका गुंदरिया च कलमंजरी ॥

नादरामकिसौरापूर्वी तथा मंगलकैशिकः ॥
 मेघश्रीलिमांगधी च तथा गौरीमनोहरी ॥
 मरुवाक्यो गौलिपंतुः सावेरी पूर्विका तथा ॥
 संपूर्णरागा एते स्युः पादवाः स्युरनंतरम् ॥
 गौलक्ष ललिता यौलिः पादिः कंदपूर्वकः ॥
 बंगालोऽर्धं महहरिः पूर्णवचमसंज्ञकः ॥
 ह्युदसावेरिका मेघरंघ्याख्या रेवगुप्तिका ॥
 मालवीति चतस्रः स्युरीदुवाः परिकीर्तिताः ॥

इति मालवगीतः ॥

सारंगनाटी संपूर्णा पद्मन्यासप्रहांशिका ॥
 मेले मालवगीते स्वाज्ञाता सार्यं प्रगीयते ॥

इति सारंगनाटी ॥

मेलान्मालवगीतीयाद्वार्ददेशी समुत्थिता ॥
 संपूर्णा समहन्यासा प्रातर्गेया प्रकीर्तिता ॥

इत्यार्ददेशी ॥

मेलान्मालवगीतस्य छायागीतः समुत्थितः ॥
 पूर्णो निषादप्रहोऽयं सर्वकालेषु गीयते ॥

इति छायागीतः ॥

टक्को मालवगीतीयमेळोऽज्ञतोऽल्पवचमः ॥
 पूर्णः पद्महादिक्ष मेवोऽज्ञः पश्चिमे तुर्धः ॥

इति टक्कः ॥

मेलान्मालवगीतीयाज्ञाता पूर्णा तु सुर्जरी ॥
 प्रातःकाले तु सा गेया रिमहा परिकीर्तिता ॥

इति सुर्जरी ॥

मेलान्मालवगीतखोज्ञता मुंडकिया प्रणे ॥
 गेया संपूर्णतायुक्ता सन्वासांशप्रहा मता ॥

इति गुंडक्रिया ॥

मेलान्मालवगौळीयाजातेयं फलमंजरी ॥
सन्धासांसग्रहा पूर्णा सायंकाले प्रणीयते ॥

इति फलमंजरी ॥

मेलान्मालवगौळीयाजादरामक्रियाभिधः ॥
सायाह्ने गीयते पूर्णः पद्मन्यासग्रहांसकः ॥

इति नादरामक्रियारामः ॥

मेलो मालवगौळस्य स्वात्सीराष्ट्र्याः स एव हि ॥
पद्मन्यासग्रहांमेयं सर्वकालेषु गीयते ॥

इति सीराष्टीः ॥

मेलो मालवगौळीयो मेचर्षालेरयं पुनः ॥
संपूर्णः सग्रहादिश्च सदा गेयः शुभायहः ॥

इति मेचर्षालिः ॥

मेलो मालवगौळीयो मागध्याः पंचमस्य च ॥
भाषेयं सग्रहन्यासा पूर्णा गेया सदा स्थियम् ॥

इति मागधी ॥

मेले मालवगौळस्य जाता गौरीमनोहरी ॥
संपूर्णा सग्रहादिश्च सायंगेया शुभग्रहा ॥

इति गौरीमनोहरी ॥

मेलान्मालवगौळीयाजातो मारुवसंज्ञकः ॥
पूर्णः पद्मग्रहादिश्च सायंगेयः प्रकीर्तितः ॥

इति मारुवः ॥

जाता मालवगौळीयमेलान्साथेरिकाभिधा ॥
पूर्णा मातः प्रगातन्या पद्मन्यासग्रहांशिका ॥

इति साथेरी ॥

मेलान्मालवगौळीयादुल्लो गौळिपंतुकः ॥

बोहभावा समहंसः पूर्णः सार्यं प्रगीयते ॥
आरोहे गधर्लघनम् । अवरोहे स्वरगतिरवका ।

इति गौळीपंतुः ॥

मेलान्मालवगौळीयाज्जातोऽयं पूर्विरागकः ॥
तृतीयप्रहरे गेवः पूर्णः षड्महंसकः ॥

इति पूर्वीरागः ॥

मेलान्मालवगौळीयाहुस्वन्नोऽयं विभांशुकः ॥
महीनः षाडवः सांशप्रहः प्रातः प्रगीयते ॥

इति विभासरागः ॥

गौळी मालवगौळीयमेलजो धैवतोमिश्रितः ॥
षाडवो निम्रहो रागांगोऽयं शम्भलगीयते ॥

इति गौळः ॥

मेलान्मालवगौळीयाहुंगालः कंनडादिकः ॥
जातो भापांगो निवर्जः प्रातर्गेयश्च गम्रहः ॥

आरोहे गांधारलघनम् । अवरोहे क्रमवक्रतवागांधारः ॥

इति कंनडचंगालः ॥

मेलान्मालवगौळस्य जातोपांगं मवर्जनात् ॥
षाडवा बहुली ज्ञेया साचंकाळे तु गम्रहा ॥

इति बहुली ॥

मेलान्मालवगौळीयात् पादिरागः समुत्थितः ॥
गलोपात् षाडवः सार्यंगेयः षड्महादिकः ॥

इति पादिरागः ॥

मेलान्मालवगौळीयाज्जाता मलहरी स्मृता ॥
निलोपात् षाडवा प्रातर्गातन्या धैवतप्रहा ॥

इति मलहरीः ॥

पहीना षाडवा टकभाषेयं ललिता मणे ॥

ज्ञेया मालवगौळीयान्मेलज्जाता च सम्रहा ॥

इति ललिता ॥

पूर्णपंचमरागोऽयं जातो मालवगौळतः ॥
निवर्जनात् पाडवोऽयं षड्गुन्यासप्रहांशकः ॥
इति पूर्णपंचमः ॥

मैलान्मालवगौळीयाच्छुद्धसाचेरिकाभिधा ॥
गनिलोपादीदुषा समहा गेया प्रगे सुधिः ॥
इति शुद्धसाचेरी ॥

मैलान्मालवगौळीयान्मेघरंजः षधोऽङ्गितः ॥
औद्भुवः पर्जन्यकाले गेयः षड्गुप्रहादिकः ॥
इति मेघरंजनी ॥

मैलान्मालवगौळीयादुद्भुतो रेवगुप्तकः ॥
मनिवर्ज्य औद्भुवः सन्वासः सार्थं प्रगीयते ॥
इति रेवगुप्तकः ॥

मैलान्मालवगौळीयादृकभाषा तु मालवी ॥
गधवर्ग्यादुषा सार्थं गेया षड्गुप्रहांशिका ॥
इति मालवी ॥

शुद्धाः स्युः समवाः पंचश्रुती रूपभर्षवती ॥
साधारणारूपगांधारः काकत्यारूपनिषादकः ॥
एतैः सप्तस्वरैर्गुण्डो बेल्लावलीश्च मेलकः ॥
बेलावली तु भाषांगा पूर्णैश्च हि स्वमेळजा ॥
पन्यासांश्चमहा प्रातर्गेया संगीतकोविदैः ॥
इति बेल्लावली ॥

शुद्धाः स्युः सरिगाः शुद्धपंचमः शुद्धधैवतः ॥
काकत्यारूपनिषादो विकृतपंचममध्यमः ॥
एतैः सप्तस्वरैर्गुण्डो बराळीमेळ ईरितः ॥
बराळी पूर्णतायुक्ता समहांशा स्वमेळजा ॥
भिन्नपंचमभाषेयं सर्वव्यामेषु गीयते ॥

इति पराळी ॥

शुद्धाः सपरिधाः सुविज्ञितोऽनमध्यगः ॥
गांधारोऽन्तरसंज्ञश्च काकलयास्वनिषादकः ॥
एतैः सप्तस्वरैर्बुधः शुद्धरामकिमेळकः ॥
अत्र रागाः शुद्धरामक्रियायाः संभवन्ति हि ॥
रामकिरागः संपूर्णः क्रियांगमिति कीर्तितः ॥
पद्मप्रहांशकन्यासः सार्य सोऽयं प्रगीयते ॥

इति शुद्धरामक्रिया ॥

रामक्रियामेळजोऽयं संपूर्णो दीपकः स्मृतः ॥
पद्मन्यासप्रहांशोऽयं गेयो यामे तुरीयके ॥

इति दीपकः ॥

शंकराभरणो रागः संपूर्णः स्वात् स्वमेळजः ॥
पद्मप्रहांशकन्यासः सार्यकाले प्रगीयते ॥
मेलेऽस्य समपाः शुद्धा रिषी पंचश्रुती निगी ॥
काकल्यन्तरसंज्ञी च तैः स्वरैः सहितो मतः ॥
अस्मिन्मेले तु ये जाता उद्दिशामीह तान् क्रमात् ॥
शंकराभरणाख्योऽधारभी शुद्धचसंतकः ॥
सरस्वतीमनोहरी पूर्वगीट्याभिचस्रथा ॥
नारायणी च नारायण्याद्यदेशाभिसंज्ञकः ॥
सामंतनामा कुरंजी तथात्ता पूर्णचंद्रिका ॥
सुरसिंधुश्च जुलासुर्विलहारीतिनामिका ॥
गीहमस्वारकेदाराविस्वाद्याः परिकीर्तिताः ॥

इति शंकराभरणः ॥

शंकराभरणीयो यो मेळः स्वात्त्र चारभी ॥
पूर्णा सांशप्रह्न्यासा सार्यगेवा शुभप्रदा ॥
इत्यारभी ॥

शंकराभरणीत्याद्य मेलाच्छुद्धचसंतकः ॥

संपूर्णः सप्तहः सांज्ञो रागांगमिति कथ्यते ॥

इति शृङ्खलसंतः ॥

शंकराभरणाख्यवातरागमेलसमुद्भवा ॥

पूर्णा सांज्ञा निशागेया सरस्वतीमनोहरी ॥

इति सरस्वतीमनोहरी ॥

शंकराभरणीयेऽस्मिन्मेले ख्यात्पूर्वगौळकः ॥

संपूर्णः सप्तहांशोऽपि गेयो यामे तुरीयके ॥

इति पूर्वगौळः ॥

शंकराभरणाख्यवातरागमेलसमुद्भवा ॥

नारायणी सप्तहांशा संपूर्णा नीयते प्रमे ॥

इति नारायणी ॥

शंकराभरणीये हि मेले ख्यात्प्रहंशिका ॥

नारायण्याद्यदेशाक्षी पूर्णा गेया स्मृता प्रमे ॥

इति नारायणीदेशाक्षी ॥

शंकराभरणाख्यवातरागमेलसमुद्भवः ॥

सामंतः सप्तहः सार्यं गेयः संपूर्णतां गतः ॥

इति सामंतः ॥

शंकराभरणीयो यो मेलस्य कुरंजिका ॥

पूर्णेपांगं सप्तहांशा सार्यं गेया प्रकीर्तिता ॥

आख्ये पांधारैकतल्पवम् ।

इति कुरंजी ॥

शंकराभरणीयोऽयं मेलोऽस्मात् पूर्णचंद्रिका ॥

पूर्णेयं सप्तहा सांज्ञा सार्यं गेया प्रकीर्तिता ॥

इति पूर्णचंद्रिका ॥

शंकराभरणीयोऽसौ मेलोऽस्मिन् सुरचिंधुकः ॥

संपूर्णः सप्तहन्पासः सार्यं गेयः प्रकीर्तितः ॥

इति सुरसिंधुः ॥

शंकराभरणीयोऽसौ शुद्धाचोर्मेळ ईरितः ॥
संपूर्णोऽयं समझांशः सायमेव प्रगीयते ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

इति तुलाशुः ॥

शंकराभरणीयोऽयं मेळस्तज्जा बिलाहरी ॥
समझांश च सन्यासा पूर्णा प्रातः प्रगीयते ॥

आरोहे मन्मथकंधम् ।

इति बिलहरी ॥

गौडमहाराजश्च शंकराभरणे मतः ॥
संपूर्णः समझम्यासो धर्मास्त्रेव प्रगीयते ॥

इति गौडमहाराजः ॥

रागः केदारसंज्ञः शंकराभरणमेळजः ॥
संपूर्णः समझः सांशः सायंकाले प्रगीयते ॥
धर्माः वाटवः सोऽयमवकस्वरसंगतिः ॥

इति केदारः ॥

कांभोजी ककुभस्व स्वाज्ञाया पूर्णा च सांशिका ॥
मनियर्ग्यारोहिणीयं सायं गेवा निचक्षुषिः ॥
मेळोऽस्याः समयाः शुद्धा अथ पंचश्रुती रिषी ॥
गांधारोऽंतरसंज्ञश्च कैशिक्यास्वनिषादकः ॥
एतैः सप्तस्वरैर्युक्तस्तथा जातास्तथमी मताः ॥
कांभोजीनारायणाद्यनीळकेदारनीळकाः ॥
चटहंसस्तथा नामध्वनिश्छायातरंगिणी ॥
मनोहरीसंपूर्णा च कांभोज्येवुकुळादिका ॥
पुरंजीनाटपूर्णा च कन्नडः पूर्णताशुताः ॥
दसाध नदनारायण्वांधाली सामरागकः ॥

रागो मनोहसंज्ञश्च चत्वारः पाटवा इमे ॥
देवक्रियामोहनाद्यकल्याणारुच्याभिर्हीडुषी ॥
आहृत्य षोडशेष्टीमे कांभोजीरागमैलजाः ॥

इति कांभोजी ॥

कांभोजीमैलसंज्ञातः नारायणाद्यगौळकः ॥
निषादश्चहचिन्त्यासः पूर्णो यामे तुरीयके ॥

इति नारायणगौळः ॥

केदारगौळः संपूर्णः कांभोजीमैलसंभवः ॥
चिन्त्यासांशोषांगमिद् गेयो यामे तुरीयके ॥

आरोहे गांधारमित्याद्यन्वयम् ।

इति केदारगौळः ॥

बलहंसः सप्तहांसः कांभोजीमैलसंभवः ॥
संपूर्णः सायमेवैष गेयः संगीतकोविदैः ॥

इति बलहंसः ॥

नागध्वनिस्तु भाषांगं कांभोजीमैलजः स्मृतः ॥
संपूर्णः सप्तहन्व्यासः सर्वदा गीयते सुधैः ॥

इति नागध्वनिः ॥

छायातरंगिणीरागः कांभोजीमैलसंभवः ॥
संपूर्णः सप्तहन्व्यासः सावाह्रे गेय ईरितः ॥

इति छायातरंगिणी ॥

कांभोजीमैलजा यदुकुलकांभोजिसंज्ञिका ॥
संपूर्णा सप्तहन्व्यासा सायंगेया प्रकीर्तिता ॥

इति यदुकुलकांभोजी ॥

पूर्णो नाटतुरव्याख्यः कांभोजीमैलजोत्तमः ॥
सन्व्यासांश्चसप्तहः सायं गेयः संगीतकोविदैः ॥

इति नाटकुरंजीरागः ॥

कांभोजीमेलसंजातो रागः कंनडसंज्ञकः ॥

संपूर्णः सप्तह्रन्यासः सार्यं सोऽर्थं प्रगीयते ॥

इति कंनडरागः ॥

नटनारायणीरागः कांभोजीमेलसंभवः ॥

निन्दूनः पाकवः पद्मप्रहः सार्यं प्रगीयते ॥

इति नटनारायणीरागः ॥

कांभोजीमेलसंजातेयनांघाली धवर्जिता ॥

पाडवा सप्तह्रन्यासा सार्यकाले प्रगीयते ॥

इत्यांघालीरागः ॥

कांभोजीमेल उत्पन्नः सामरागो निवर्जितः ॥

पाडवः सप्तह्रन्यासः सदा गेयः शिषप्रदः ॥

आरेखे गडेयम् ।

इति सामरागः ॥

रागः कांभोजीमेलोत्थो मनोहारको निवर्जितः ॥

पाडवः सप्तह्रन्यासः सार्यं गेयोऽतिरक्तिदः ॥

अस्य मन्थनोऽस्यः ।

इति मनोहः ॥

देवक्रिया क्रियांगं स्वात् कांभोजीमेलसंभवा ॥

निलोपादीडुवा सा सप्तहांशा गीयते सदा ॥

इति देवक्रिया ॥

मैले मोहनकल्याणी कांभोज्याः परिकीर्तिता ॥

मनिवर्ग्या ह्रीडुवा सप्तहा सार्यं प्रगीयते ॥

इति मोहनकल्याणी ॥

शुद्धाः सप्तपधाः पंचश्रुतिकर्षभ एव च ॥

साधारणारूप्यमांधारः कैसिक्याख्यनिषादकः ॥

एतैः सप्तस्वरैर्युक्तो भैरवीमेलजो भवेत् ॥
 अस्मिन्मेले भैरवी चाहीरी घंटारबोऽपि च ॥
 इंदुघंटारबो रीतिगौळ आनंदभैरवी ॥
 हिंदोलाद्यवसंतश्च तत्त आभेरिरागकः ॥
 धन्वासी नागनांधारी संपूर्णा इति विधुताः ॥
 श्रीदुबो हिंदोलरागो भैरवीमेलसंभवः ॥
 सर्वांगभैरवीरागो धन्वासः समहोत्तमः ॥
 संपूर्णस्वरसंयुक्तः सार्यकाले प्रगीयते ॥
 इति भैरवी ॥

आहरी टकभाषेयं भैरवीमेलसंभवां ॥
 संपूर्णा समहन्वासा सायं सेयं प्रगीयते ॥
 इति आहरी ॥

भैरवीमेलजो घंटारबो रागांगमीरितः ॥
 धन्वासांशग्रहः पूर्णः सर्वदाप्येष गीयते ॥
 इति घंटारवः ॥

इंदुघंटारबो रागो भैरवीमेलसंभवः ॥
 सन्वासांशग्रहः पूर्णः सर्वदाप्येषु गीयते ॥
 आगोहे येवतर्जनम् । अररोहे यवसर्जनम् ॥
 इतींदुघंटारवः ॥

भैरवीमेलजो रागो रीतिगौळसमाह्वयः ॥
 निन्वासांशग्रहः पूर्णः सायमेव प्रगीयते ॥
 अररोहे यवभारजनम् ।
 इति रीतिगौळः ॥

हिंदोलाद्यवसंतोऽयं भैरवीमेलसंभवः ॥
 संपूर्णः समहन्वासः सर्वदाप्येष गीयते ॥
 इति हिंदोलाद्यवसंतः ॥

आनंदभैरवीरागो भैरवीमेलसंभवः ॥

पूर्वः षड्ग्रहन्त्यासः सायमेव प्रगीयते ॥

इत्यानन्दभैरवी ॥

आभेरीरागः संपूर्णो भैरवीरागमेकतः ॥

सांशः पंचमभावाख्यः सायंकाले प्रगीयते ॥

इत्याभेरी ॥

उपानं नागगांधारी भैरवीरागमेकता ॥

संपूर्णा षड्ग्रहन्त्यासा प्रातरेषा प्रगीयते ॥

इति नागगांधारी ॥

संपूर्णा धन्यासिकेयं भैरवीरागमेकता ॥

सन्धासांशप्रहा प्रातर्गेया संगीतकोविदैः ॥

इति धन्यासी ॥

हिंदोली भैरवीमेकसंजातो रिषयजितः ॥

भौद्रुवः सर्वदा ज्ञेयः संगीतागमकोविदैः ॥

इति हिंदोलः ॥

चर्चु रागमेलेषु मुखारीमेक आदिमः ॥

सुखैः सप्तस्वरैर्युक्तो मुखारीमेक ईरितः ॥

चतुश्चतुश्चतुश्चैव षड्ग्रहन्त्यासपंचमाः ॥

द्वे द्वे निषादगांधारी त्रिस्त्री रिषभधैवती ॥

शुद्धा इत्युक्तसंख्याकस्तुतिकाः सादयो मताः ॥

अस्मिन्मेले मुखारी च ग्रामरागाश्च केचन ॥

लोकैः प्रसिद्धनामायं शास्त्रसिद्धाभिधस्वरा ॥

शुद्धसाधारित इति तुलजद्वेष निश्चितः ॥

इति मुखारी ॥

शुद्धाः स्युः षड्ग्रहन्त्या गांधारोऽन्तरसंज्ञकः ॥

पंचस्तुतिधैवतश्च कैशिकवाख्यनिषादकः ॥

मेलेऽयं वेगवाहिन्त्या एतैः सप्तस्वरैर्युतः ॥

मेलेऽस्मिन् सांयत्तं वेगवाहिन्येकैव दृश्यते ॥
 षड्महांशकन्यासा संपूर्णा वेगवाहिनी ॥
 स्वमेळजा दिनस्याति ज्ञेया संगीतकोविदैः ॥
 इति वेगवाहिनी ॥

शुद्धाः सपरिधाः साधारणगांधार एव च ॥
 काकल्याखनिषादो विकृतपंचममध्यमः ॥
 एतैः सप्तस्वरैर्बुद्धः सिंधुरामकिमेळकः ॥
 अस्मिन् मेले सिंधुरामकिया पंतुचराळिका ॥
 सिंधुरामकिरागोऽयं संपूर्णः सप्तहांशकः ॥
 सायंकाळे तु गातव्यः स्वमेळोत्थो ह्ययं बुधैः ॥
 इति सिंधुरामकीरानः ॥

षड्महांशकन्यासा पूर्णा पंतुचराळिका ॥
 सर्वदेयं प्रगातव्या सिंधुरामकिमेळजा ॥
 इति पंतुचराळी ॥

गांधारोऽक्षरसंज्ञोऽन्ये शुद्धाः षट्पादयः स्वराः ॥
 एतैः सप्तस्वरैर्बुद्धो हेजिजीरागमेळकः ॥
 हेजिजीप्रमुखा रागा अस्मिन्मेले भवन्ति हि ॥
 हेजिजीरागः संपूर्णो यामेऽहो गीयतेऽतिमे ॥
 षड्महांशकन्यासः स्वमेळोत्थो मत्तः सताम् ॥
 इति हेजिजी ॥

काकल्याखनिषादोऽन्ये शुद्धाः षट्पादयः स्वराः ॥
 शुद्धा एते यत्र सामपराळीमेळकरुतु सः ॥
 अस्मिन्सामपराळी च रागो गांधारपंचमः ॥
 भिन्नपंचमरागाद्या रागा अन्ये भवन्ति हि ॥
 रागः सामपराळ्याख्यः स्यात्संपूर्णः स्वमेळजः ॥
 षड्महांशकन्यासः सायमेष प्रगीयते ॥

भारोहे गांधारसंघम् ।

इति सामवराळी ॥

गांधारपंचमः सामवराळीमेलसंभवः ॥

संपूर्णः सप्तह्रन्वासः सायंकाले प्रगीयते ॥

इति गांधारपंचमः ॥

मैलासामवराळ्यास्तु जातोऽयं भिन्नपंचमः ॥

संपूर्णः सप्तहांशोऽपि सायमेव प्रगीयते ॥

इति भिन्नपंचमः ॥

शुद्धाः स्युः सरिमपथा गांधारोत्तरसंज्ञकः ॥

केशिक्यास्वनिषादश्च ह्येतेः सप्तस्वरैर्युतः ॥

वसंतभैरवीरागमेलः स्यात् पंचमाल्पकः ॥

माध्यमग्रामजनवत्वसंदेहं जनवस्वथम् ॥

वसंतभैरव्येतन्मिथ्या ललितपंचमः ॥

इति वसंतभैरवी ॥

वसंतभैरवीमेलजातो ललितपंचमः ॥

संपूर्णः सप्तह्रन्वासः प्रातर्गेयः शुभप्रदः ॥

इति ललितपंचमः ॥

शुद्धाः स्युः सरिमपथा गः साधारणसंज्ञकः ॥

काकत्यास्वनिषादश्च ह्येतेः सप्तस्वरैर्युतः ॥

मेलः स्यान्निन्नपदस्य भिन्नपद्मादयः पुनः ॥

केचिद्वागा भवन्त्यत्र भिन्नपद्मश्च लक्ष्यते ॥

भिन्नपद्मः स्वमेलोत्थः संपूर्णः सप्तहांशकः ॥

रिन्यासः प्रथमे यामे गेवोऽहो गीतवेदिभिः ॥

इति भिन्नपद्मः ॥

भूपालो भिन्नपद्मिण्यमेलोत्थो मनियर्जितः ॥

लौहपः सप्तहांशश्च प्रातर्गेयः शुभप्रदः ॥

इति भूपालः ॥

शुद्धाः स्युः समया अत्र रूपमः पद्भुतिक्रिया ॥
 अंतराख्यातगांधारः पंचभुतिकर्षवतः ॥
 काकत्वाख्यनिषादश्च स स्यादेशास्त्रिमेळकः ॥
 देशाधीप्रमुखा रागा अत्र मेले भवन्ति हि ॥
 देशाधीरागः संपूर्णः स्वमेळोत्पद्य स्वप्रहः ॥
 सन्धासः प्रातःकाले तु गेयः संगीतकोविदेः ॥

इति देशाक्षी ॥

समयाः सुखयः शुद्धाः पद्भुत्कृतभनंज्ञकः ॥
 अंतराख्यातगांधारः पंचभुतिकर्षवतः ॥
 कैटिकवाख्यनिषादश्चोत्पद्यसप्तस्वरैर्भुतः ॥
 छायानाटस्य मेळोऽस्त्रिमेतदाद्या भवन्ति हि ॥
 छायानाटः स्वमेळोत्पद्यः संपूर्णः सप्तहांसकः ॥
 इपांगं साचमेयैव गेयः संगीतकोविदेः ॥

इति छायानाटरागः ॥

शुद्धी तपी च रूपमः पंचभुतिकसंज्ञकः ॥
 शुद्धमध्यमगांधारस्ततः स्यात्शुद्धमध्यमः ॥
 र्शकिकोऽसौ शास्त्रतो विद्वत्पंचममध्यमः ॥
 पद्भुतिकर्षवतश्च स्यात् काकत्वाख्यनिषादकः ॥
 एतः सप्तस्वरैर्भुतः सारंगस्य हि मेळकः ॥
 सारंगप्रमुखा रागा अत्र केचिन्नर्षन्ति हि ॥
 शुद्धस्य मध्यमस्यात्र गांधारत्वेनकीर्तनात् ॥
 शुद्धमध्यमगांधारसंज्ञाऽस्त्वैव मया कृता ॥

इति सारंगरागः ॥

इति श्रीभैरवीमेळजाता रागा त्रिभुजिताः ॥
 सुकवेद्रेण संगीतसारावृत्त इह स्फुटम् ॥

इति शुभम् ॥

जाहिरात.

संगीतावर उपयोगी पुस्तकें.

- १ श्रीमन्नरससंगीतम् (संस्कृतभाषेत)
- २ श्रीमद्वाचस्पत्यनुभाषणः (")
- ३ रागचंद्रिका (")
- ४ अष्टोत्तरशतनाटककथासंग्रहम् (")
- ५ संगीतदर्पणम् (गुर्जरभाषेत)
- ६ संगीतसूत्राकर (")
- ७ मरुमालिनी (")
- ८ हिंदुस्तानी संगीत पद्धति (मराठीभाषेत)
- ९ हिंदुस्तानी संगीत पद्धति (गुर्जरभाषेत)
- १० रागचंद्रिकासंग्रह (हिंदीभाषेत)
- ११ संगीतशास्त्राभूतीकारः (रायचिपेक)
- १२ लक्ष्मणगीतरीपद (भावराजचिपेक)
- १३ लक्ष्मणगीतरीपद (मराठीभाषांतरासह)

अलिप्तते आपणे येव्हे संगीताची अभिरुचि कायम राहण्या प्र
 यावर गाई, हे प्रसिद्धच आहे. अशा वेळीं आपल्या माथीन व
 र्णित संगीतावर उपयुक्त माहिती देईल, असे अर्थ हापून प्रसिद्ध
 शास्त्रज्ञ लक्ष्मण सनावांत संगीतज्ञानाची वृद्धि होऊन कदाचित्
 प्रसिद्ध संगीताच सौख्य कळणही लागण्याचा संभव आहे. असेसम-
 नून हे अर्थ प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत. हे अर्थ पण सिद्धि-
 प्याच्या हेतूने सुटीन हापविलेले नाहीत. अशा प्रकल्पाच उद्देश्य
 आश्रय देणे आपल्या सुविहित वस्तूतडे आहे, हे उघड आहे. किं-
 तुना, त्यांचे रोषेसाठीच ते प्रसिद्ध झाले आहेत, असेही सध्यां रोषे-

पुस्तकांसंबंधी पत्रव्यवहार आलील पर्यावर करावा —

पत्ता:—डाॅक्टर रामचंद्र गोले.

४ लक्ष्मणगीतरीपद भाषांतर, मुंबई.

संगीतसाराभृतोद्धारः ।

अथ ग्रंथः

भालचंद्रशर्मणा

सुम्बध्यां

निर्वचसागरसंज्ञासु कौलभाटवीथ्यां २३ नं०

वा. रा. पाषेकरद्वारा मुद्राशरैरकविद्या

याप्यास्यं गीतः ।

वर्षे १८१३.

पृ. ११११.

(अन्वेषिताः गानसौख्यः)

॥ श्रीः ॥

संगीतसामृतोद्धारः ।

by
Tulayaj (1763-1787)

अयं ग्रंथः

भालचंद्रशर्मणा

सुस्यण्यां

निर्भरसागरसंवाले फोडनाटकीयां २३ नं०

का. ए. पाणेकरद्वारा मुद्राधरैरंकितया

पाकायं नीतः ।

कने १८११. का १९११.

(कलेविषयाः सावधीतयाः)

Printed by B. R. Ghoshkar at the "Nitya-sagar"
Press, 23, Kolhat Lane, Bombay,
and

Published by Bhikshandra Sharan Sankarwar Walkeshwar,
Mr. Shantaram Narayan's Banglow, Post Malhar Hill,

॥ श्रीः ॥

अथ संगीतसारामृतोद्धारः प्रारभ्यते।

संगीतप्रणयं स्मृत्वा नत्वा तनुपदेशकम् ॥
 शास्त्रप्रवर्तकांश्चैव भरतादिमुनीन् गुरुन् ॥ १ ॥
 श्रीशंभोः करुणासिंधोः प्रसादात्पुलजाधिपः ॥
 सुखं शोभाय सद्भागविवेकं रचयत्यनुम् ॥ २ ॥
 अथ स्वरश्रुतिग्रामज्ञात्यादिभ्यः समुत्थिताः ॥
 रागा बहुविधाः प्रोक्ता मुनिभिर्भरतादिभिः ॥ ३ ॥
 ये हि मेलोद्भवा रागास्तेषु तुक्तिपुरःसरम् ॥
 निरूप्यन्ते मत्तंगादिकृपिनोरुपकारतः ॥ ४ ॥
 बौधं ध्वनिविशेषः स्यात् स्वरपर्यायिभूषितः ॥
 रंजको जनचित्तानां स रागः कथ्यते सुपैः ॥ ५ ॥
 स्वरवर्णविशिष्टेन ध्वनिभेदेन वा जनः ॥
 रच्यते येन कथितः स रागः संमतः सताम् ॥ ६ ॥
 अश्वकर्णादिबद्धो यौगिको वाऽपि मंधवत् ॥
 योगरुद्धश्च वा रागो ज्ञेयः पञ्चजन्यवत् ॥ ७ ॥ }
 तेभ्यनैकविधेष्वेव ग्रामरागादयः पुनः ॥
 रागा अंतरभाषांता मार्गरागाः प्रकीर्तिताः ॥ ८ ॥
 अतो गंधर्बलोकेषु प्रबोध्यासो व्यवस्थिताः ॥
 रागांगाद्यास्तु चत्वारः प्रसिद्धा देशसंज्ञिताः ॥ ९ ॥ }
 रागांगादिनिरुक्तिश्च मत्तंगेनैव दर्शिता ॥
 ग्रामोत्थानां तु रागाणां छायाभावं भवन्ति हि ॥ १० ॥
 गीतज्ञैः कथिताः सर्वे रागांगालेन हेतुना ॥
 भाषाच्छायाश्रिता ये च आर्यते सटलाः किल ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥
॥ १३ ॥

भाषाशास्त्रेण कथ्यते गायकैः सतिक्तादिभिः ॥
 कठणोत्साहशोकादिप्रवला या क्रिया ततः ॥ १२ ॥
 जायते च ततो नाम क्रियांशास्त्रेण कारणात् ॥
 रागच्छायानुकारित्वाद्युपांगमिति कथ्यते ॥ १३ ॥
 तत्र प्रसिद्धिविधुरांस्तन्वा रागांस्तु कांश्चन ॥
 सर्वत्र लक्ष्यमार्गेण्य संप्रति प्रचरति ये ॥ १४ ॥
 त एव संगृहीतव्या रागा इति विनिश्चयः ॥
 त्रिषु ग्रामेषु गांधारग्रामः स्वर्गे प्रकीर्तितः ॥ १५ ॥
 महीतले तु द्वौ ग्रामी स्वात् षड्ग्राम आदिमः ॥
 द्वितीयो मध्यमग्रामो नापेतलक्ष्म लक्षितम् ॥ १६ ॥
 लक्ष्ये तु दृश्यते क्वापीत्यस्मान्प्रयायता मता ॥
 अतोऽत्र मध्यमग्रामजन्मरागेषु पंचमः ॥ १७ ॥
 स्वोपांतक्षुत्तिर्नस्यः सर्वेषु लक्ष्येषु दृश्यते ॥
 ततः स्युरखिला रागाः षड्ग्रामसमुद्भवाः ॥ १८ ॥
 तदुक्ते मेत्रिरामेण स्वरमेळकळामिधौ ॥
 देशीरागाश्च सकलाः षड्ग्रामसमुद्भवाः ॥ १९ ॥
 ग्रहांसतारमंद्रादिषाट्पौंड्रुचपूर्णताः ॥
 देशीस्वारसर्वरागेषु भवन्ति न भवन्ति च ॥ २० ॥
 प्रकाशयत्येवमेव चतुर्दशप्रकाशिका ॥
 ग्रामेष्वेतेषु गांधारग्रामो नास्ति महीतले ॥ २१ ॥
 स्वर्गलोके वसतेऽस्ती सर्वेषामेव संनतम् ॥
 अस्माभिर्मध्यमग्रामोऽप्यसत्याय इतीर्यते ॥ २२ ॥
 तथाहि मध्यमग्रामे त्रिभुक्तिः पंचमः खलु ॥
 वराहोमध्यमो वातः स पुनर्लक्ष्यमार्गतः ॥ २३ ॥
 । मध्यमादिप्रभृतिषु मध्यमग्रामजन्मसु ॥
 । रागेषु दृश्यते नैव वराहोमध्यमस्ततः ॥ २४ ॥

(३)

अपुच्छो मध्यमग्रामो लक्ष्यमार्थविरोधतः ॥
 एक एव ततः षड्ग्राम इत्यवधार्यते ॥ २५ ॥
 षड्ग्रामोद्भवा रागा इत्यनेन निरूपितम् ॥
 तदुक्तं हि विद्वलीये ग्रामैकत्वसमर्थनम् ॥ २६ ॥
 स्वराणां निचयो ग्रामो मूर्च्छनादिसमाश्रयः ॥
 भरतेनोदिते शास्त्रे ग्रामो ह्यी षड्मध्यमौ ॥ २७ ॥
 षड्ग्रामः पंचमे तु सप्तदरशां श्रुती स्थिते ॥
 स्वरेऽस्मिन् पंचमे किंनु षोडशीं श्रुतिनाश्रिते ॥ २८ ॥
 सदैव मध्यमग्रामः षोडश रागे न दृश्यते ॥
 षड्ग्रामाश्रितान् रागान् सर्वे गायति गायकाः ॥
 तस्मान्मुख्यतमः षड्ग्राम एव न मध्यमः ॥ २९ ॥
 गानादी एवाते येन स्वरेण तुलितो ध्वनिः ॥
 स षड्ः श्रुतिशब्देन लोक उच्यन्वते जनैः ॥ ३० ॥
 स्वरो धर्तव्य इत्युक्ते निलिलोत्तरगायनैः ॥
 ध्रियते यः स्वरः स खान् षड् एव न चापरः ॥ ३१ ॥
 तादृक् षड्ग्रामान्तावाङ्ग्रामोऽयं हि प्रकल्पते ॥
 स्वरमेळोद्भवा रागाः कथ्यन्ते लक्ष्यवेदिभिः ॥ ३२ ॥
 कथं षड्ग्रामजन्या रागा इति भवन्महम् ॥
 इति चेदुच्यते षड्ग्रामेणैव समार्थकः ॥ ३३ ॥
 षट्कुंभादित्रन्मेळशब्दो लोके प्रदृश्यते ॥
 तस्मात्कञ्चिस्वरग्रामः स्वरमेळ इतीर्यते ॥ ३४ ॥
 षड्ग्रामान्तको ग्रामः षड्ग्रामः प्रकीर्तितः ॥
 व्युत्पन्ना ये सप्तगायै रागास्तै दशलक्षणाः ॥ ३५ ॥
 भवन्ति तल्लक्षणानि स्वास्यातानि च तैर्यथा ॥
 तथैव तानि लिखन्ते यथावदनुपूर्वशः ॥ ३६ ॥
 ग्रहांशतारंभेद्राश्व न्वासापन्यासको तथा ॥
 अपि संन्यासविन्यासौ बहुर्थं चास्तथा ॥ ३७ ॥

लक्षणानि दशैतानि रागाणां मुनयोऽब्रुवन् ॥
 दशानामपि चैतेषां क्रमाद्दक्षणावुच्यते ॥ २८ ॥
 येनादी गीयते गीते स्वरेण स भवेद्गूढः ॥
 बहुशो गीयते येन स्वरेणांशः स कथ्यते ॥ २९ ॥
 अंशः स्वरोऽप्यसाधेय जीवस्वर इति स्मृतः ॥
 नीचैः स्वरेण यद्गानं स मंद्रस्वर उच्यते ॥ ४० ॥
 उच्चैः स्वरेण यद्गानं स तारस्वर उच्यते ॥
 न्यासस्वरः स कश्चितो येन गीतं समाप्यते ॥ ४१ ॥
 अर्चांतरसमाप्तिं चो रागस्य पितनोति सः ॥
 अपन्थासः स स्मृतोऽन्यस्यास्यैतिकसमासिकृत् ॥ ४२ ॥
 इति भेदो भवेत्स्यासापन्थासस्वरयोर्द्वयोः ॥
 संन्यासो नाम गीताद्यसंदर्भेय समासिकृत् ॥ ४३ ॥
 गीतसंदायाधयवस्थानि तिष्ठति स स्वरः ॥
 विन्दास एतौ संन्यासविन्दासौ भरतादिभिः ॥ ४४ ॥
 अंतर्भूतावपन्थासस्वर एवेति कीर्तितम् ॥
 अलंघनं तदभ्यासो बहुत्वं द्विविधं मतम् ॥ ४५ ॥
 स्वरस्यासर्जनं यत्तार्धघनं परिकीर्तितम् ॥
 साकल्येन स्वरसर्जस्वलंघनमिति स्मृतम् ॥ ४६ ॥
 शदेकस्य स्वरसैव निरंतर्येण बाधना ॥
 न्यमधानेन स्याद्भ्रूयोभ्रूयोऽप्युच्चारणं द्वि तत् ॥ ४७ ॥
 अभ्यास इति संसंति बहुत्वं द्विविधं ततः ॥
 असत्यं च द्विधा प्रोक्तमनभ्यासाच्च लंघनात् ॥ ४८ ॥
 पूर्वोक्ताभ्यासराहित्यमनभ्यासः प्रकीर्तितः ॥
 पूर्वोक्तालंघनाभासो लंघनं परिकीर्तितम् ॥ ४९ ॥
 लक्षणानि दशाप्येवं लक्षितानीह प्रस्तुतम् ॥
 प्रत्येकमथ रागाणां भेदनादि निरूप्यते ॥ ५० ॥

रागाः सम्पक् निर्गम्यन्ते सुराहरणपूर्वकम् ॥
 मेलज्ञानं विना मेलजन्यं ज्ञानुं न शक्यते ॥ ५१ ॥
 सत्मात्तन्मेलवोधार्थं तत्स्वरूपं निरूप्यते ॥
 षड् आद्यसाधुपरि चत्वारः कमलाः स्वराः ॥ ५२ ॥
 ऋषभाख्यातकाश्चापि गांधाराख्यातकाश्चते ॥
 आद्यसात्र न गांधारश्चतुर्थं ऋषभो न द्वि ॥ ५३ ॥
 ऋषभापि गांधारी द्वितीयकतृतीयका ॥
 प्रथमादिव्रयं ह्यत्र भवेदपभसंज्ञकम् ॥
 द्वितीयादिव्रयं चात्र गांधारसंज्ञितं भवेत् ॥ ५४ ॥
 षड्स्वरस्य पुरतश्चत्वारः स्युः स्वरा यथा ॥
 पंचमस्यापि पुरतश्चत्वारः स्युः स्वरास्तथा ॥ ५५ ॥
 धैवताद्या निषादाद्याः प्रथमाद्यास्तु धैवताः ॥
 द्वितीयाद्या निषादाः स्युर्मुत्तार्यादिषु तु विषु ॥ ५६ ॥
 रागेष्वथ धनी शुद्धी द्वितीया तु धनीरिषी ॥
 पंचश्रुतिधैवतश्च वैशिक्याख्यनिषादकः ॥ ५७ ॥
 तृतीया षड्श्रुतिस्वो धः काकत्याख्यनिषादकः ॥
 त्रिष्वेषु युगलेष्वन्यतरत्संवाह्यमीरितम् ॥ ५८ ॥
 स्वरेषु द्वादशश्रेषु तत्रद्वागोपयोगतः ॥
 तत्तत्स्वरसमूहादद्या मेल इत्येवमीरितः ॥ ५९ ॥
 विशेषसंज्ञया सम्पक् संज्ञिता ये स्वराः पुरा ॥
 त एतेऽप्यत्र विशेषास्तद्विशेषपुरःसरम् ॥ ६० ॥
 स्वराः स्युः श्रुतिनिष्पन्नाः श्रुतिन्पूनाधिकरचतः ॥
 एते बहुविधाः शुद्धा विकृता व्याचहारिकाः ॥ ६१ ॥
 इति त्रिधा निगद्यन्ते, तान् धूमोऽत्र विशेषतः ॥
 षड्वाद्याः शुद्धसन्दाद्याः स्वराः शुद्धा इतीरिताः ॥ ६२ ॥
 शुद्धषड्वाद्याधुद्धर्षभ इत्यादिनामभिः ॥
 लज्जते व्यवहर्तव्या विकृतास्तत्तदाख्यया ॥ ६३ ॥

साभिल्लेऽत्र निरुप्यन्ते कमलो विकृताः स्वराः ॥
 साधारणस्वर्गाधारोऽन्तरगांधार एव च ॥ ६४ ॥
 पंचमोपांत्यश्रुती विकृतपंचममध्यमः ॥
 कैशिकप्राख्यनिषादश्च शाकत्वाख्यनिषादकः ॥ ६५ ॥
 पंचैते विकृताः शुद्धैः स्वरैर्द्वादश कीर्तिताः ॥
 विहाव स्वस्वसंज्ञा ये स्वरा अन्योन्यसंज्ञकाः ॥ ६६ ॥
 तेषां नामांतराप्यत्र विहितानीह तद्यथा ॥
 शुद्धगांधार एवायं पंचश्रुत्युपभाङ्गयः ॥ ६७ ॥
 साधारणस्वर्गांधारः षट्श्रुत्युपभसंज्ञितः ॥
 तथा शुद्धनिषादोऽपि स्वायंपंचश्रुतिधैवतः ॥ ६८ ॥
 स्वायंलक्षिकनिषादोऽपि तथा षट्श्रुतिधैवतः ॥
 लक्ष्यानुसारतत्त्वेतद्गीकिकं गुणबोधकम् ॥ ६९ ॥
 लदेतस्वरसंघातरूपा मेला निरूपिताः ॥
 अथ मेलोद्भवा रागा निरुप्यन्ते यथाक्रमम् ॥ ७० ॥
 भेदा बहुविधास्तत्र द्विचतस्रितिरिति स्फुटम् ॥
 निरूपयन्ति तद्भेदांश्चतुर्दशप्रकाशिका ॥ ७१ ॥
 एकोनविंशतिस्तत्र तेनैव समुदाहृताः ॥
 मेलः प्रसारतो जेषा द्विचतस्रितिरुवाचतः ॥ ७२ ॥
 इत्येवं विविधा मेलः प्रसारपरिभाषया ॥
 उच्यतेऽस्मिन् तत्रेति त्यक्त्या तान्दशसिद्धकान् ॥ ७३ ॥
 तत्तद्देशप्रसिद्धेन रागनाम्ना विशेषतः ॥
 प्रसिद्धाः कतिचिन्मेलो उद्दिश्यन्ते मया क्रमात् ॥
 अत्र सर्वेषु रागेषु श्रीरागश्चोत्तमोत्तमः ॥ ७४ ॥
 तदुक्तं सौमेश्वरमते ॥

शिवशक्तिसमाधोगाज्ञायाणां संभवो भवेत् ॥
 पंचास्पात् पंचरागाः स्युः षडस्तु गिरिजामुक्तात् ॥७५॥

सद्योवक्राणु श्रीरागो वामदेवाहमेतकः ॥
 अथोराज्ञैरवो जातसात्पुरुषाणु पंचमः ॥ ७६ ॥
 ईशानास्याम्बेधरागो नाव्यारंभे शिवावसूत् ॥
 गिरिजाया मुखात्तस्ये नटनारायणोऽभवत् ॥ ७७ ॥

अथ मेलः ॥

- तत्र श्रीरागमेलोऽथ शुद्धवाटयाश्च मेलकः ॥
 ततो मालवगौडस्य^१ वेलावन्वाश्च मेलकः ॥ ७८ ॥
 ८ वराहवारुवश्च रामकीरागमेलस्ततःपरम् ॥
 ९ शंकराभरणाद्गोऽपि मेलः स्वात्तदन्तरम् ॥ ७९ ॥
 १० कांबोजीरागमेलः^२ स्याज्ञैरव्या मेलकस्याथा ॥
 ११ मुत्तारिमेलको पेगैवाहिन्याश्चैव मेलकः ॥ ८० ॥
 १२ सिंधुरामकियामेलो हेमिजीमेलस्ततः ॥
 मेलः सौमवराहवास्यरागस्यातःपरं ततः ॥ ८१ ॥
 १३ विसंतभैरवीमेलो^३ भिन्नषट्स्य मेलकः ॥
 १४ देसाहीरागमेलश्च^४ शैवानाटस्य मेलकः ॥ ८२ ॥
 १५ सारंगरागमेलश्च तोडीमेलस्ततःपरम् ॥
 कल्याणीरागमेलश्चेत्केकविंशतिरीरिताः ॥ ८३ ॥ (१५-१९)

अथ मेलजनवरामाः ॥

मेलोद्भवेषु रागेषु श्रीरागोऽथ चिरंतनैः ॥
 आनराग इति प्रोक्तो रागांगमिति कैश्चन ॥ ८४ ॥
 श्रीरागो रागराजोऽर्थ सर्वसंपन्नदायकः ॥
 इत्युच्यते तत्र लक्ष्म मुद्रजैरेण धीमता ॥ ८५ ॥
 श्रीरागः पत्तिपूर्णः सप्रहांशम्याससंतुतः ॥
 गेयः सौयाहृतमये ह्यथ तानविवर्जितः ॥ ८६ ॥
 शुद्धाः स्युः समपाः पंचश्रुती ऋभर्षेयती ॥
 साधारणास्यगांधारः कैतिकाव्यास्यनिवात्कः ॥ ८७ ॥

एतैः सप्तस्वरैर्गुको यो मेलस्तत्र चादिमः ॥
 श्रीरागस्तन्मेलजातानुद्दिशाभीह कांश्चन ॥ ८८ ॥
 श्रीरागरागराजोऽथ रागः कनकगौळकः ॥
 देवगांधारकास्वश्च तथा सालगभैरवी ॥ ८९ ॥
 तथा स्याच्छुद्धदेशी च स्थान्माधवमनोहरी ॥
 मध्यमप्रानरागश्च सैषधी काफिकाह्वयः ॥ ९० ॥
 तुमेनीति च संपूर्णा अत्र रागा उदाहृताः ॥
 श्रीरंजनी मालवश्रीसाथा देवमनोहरी ॥ ९१ ॥
 जयंतसेनसंज्ञश्च मग्निरंगश्च पाहवाः ॥
 माध्यमादिसाथा शुद्धचन्वासीर्लाडुवी मती ॥ ९२ ॥
 पाहवीडुवसंपूर्णा रागा अत्र समीरिताः ॥
 तुलजैत्रेया संगीतसारासूत इति स्फुटम् ॥ ९३ ॥

टीप— हा संगीत सारसूत्र मीच महाप्राय दुष्प्रावीराय बोलले हे त्याकरल्या
 गाहीवर होवे, त्यांनी लिहिलेय, असे तेने ३८८० आहे. बदायिह त्यांच्या पदरथा
 होनी पंजिनाचे लिहून त्यांच्या नादाने तो प्रसिद्ध केला असेच. हे महाप्राय शि-
 वानी महाप्रायांच्याच वंशजाके एक पुत्र होय, असे विमरी, सारक संघस्था जरी-
 बीच्या वंशजपंजात बालीची, बहानी, बीजाबाई, सेवानी, विवाजी, संतोची
 इतरे सगळे वंशे आहेत. या नांवांसकल या संघस्था सारक तर साधक आहे. या
 संघांतली संगीतपद्धति दक्षिणेकडचीच आहे, म्हणजे ती अंभदेवर पंजिनाची
 आहे. या संघांत संगीतशेखरीचे तर आगळे हिंदुस्थानी पद्धतीचेच वाटा आहेत.
 त्यांची नांवे मात्र दक्षिण पद्धतीच्या अनुसरून आहेत. रागविषय, अरमेसकल-
 लीपि, चतुर्दशप्रकारविषय, हे संघ का प्रमाणात जगोदरचे आहेत, व ते सारे या
 संघांतल्या संघीत होते. आपल्या हिंदुस्थानी पद्धतीत, दुसरीकडचा वाकल्याप्रमाणे
 रागी वाकल्याप्रमाणेच ते शूर्वाभवाची पूर्वाय, व रागी वाकल्याप्रमाणेच तुला
 दुसराप्रमाणेच ते वत्तारांगवाची उत्तर राग, अशी जी संघांची रचना पंजिनांनी
 मदींजरी आहे, तशी या दक्षिण पद्धतीच्या संगीतज्ञ संघांत विस्तार नाही, ही एक
 प्धानता देवनागरीची पोट आहे. या हिंदुस्थानी रचनेचा संसंध त्या केळीं दुसरा-
 प्रमाणेच दुसराप्रमाणे एक संकल्प विस्तार मानील असेच, त्या वेळेचीं असेल. विद्याय
 सायकल हिंदुस्थानी संगीतज्ञाक एवढेच कळ त्या बौरवाकर मारिवांत विद्या

केते, दे अहे. दक्षिणेकडे वारी संवारी सारां-या महाकळीके शिमेके लक्ष हिमेके विस्तारान वेत माहीं. साकसुवांत सम्येचसोपी ते वारा सर माळिले अहेत, ते असे आहेत. १ सुदपचर २ सुदपचर ३ पंचपुष्टिपचर अथवा सुदनांघार ४ पंचपुष्टिपचर अथवा साधारणसोचर ५ संदनांघार ६ सुदमचर ७ विदुली-चमनचर ८ सुदरंचर ९ सुदरैचर १० पंचपुष्टिपचर अथवा सुदनेचर ११ पंचपुष्टिपचर अथवा वैशिकनिचाद १२ सारणीनियाद. या वारा सारांनी सुल्य हिंदुस्तानी पद्धतीचे सर कमाने असे समजावे. १ सुदपचर २ सोमसुवाचर ३ रवि अथवा सुदपचर ४ सोमसुवाचर ५ रविसुवाचर अथवा सुदनांघार ६ सुद-मचर ७ रविसुवाचर ८ रंचर ९ सोमसुवाचर १० रवि अथवा सुदरैचर ११ सोमसुवाचर १२ रविसुवाचर अथवा सुदनेचर. या सुवाचराने दक्षिणे-कडच्या खुदेक संवाच्या रागांचा मुख्यता करता येईल. साकसुवांत पुष्टि, सुष्टि, धाम, सान जाली परीरे माग आहेत, परंतु ते संवसुवांतें मंगल रक्षाक-सांतून उत्पन्न केले असल्यामुळे व रक्षाकर संव आला असून अनेक शास्त्र सम-सापुळे, ते केले उत्पन्न केले नाहीत. या मंगलाक सुनगा संवसुवांतून सुचीक शास्त्र नव्हता, असे सत्य विसर्ते. साकसुवाचरानें केलेसंख्या सुंदर २२ सवृक्ष पचर प्रवर्गांतले अस्त्रि २१ नेत्र सांविपठे आहेत व सांहेन विकसा-क सुमारे ११-२२ अथ एवामें वर्षन केले आहे. या संवसुवा रक्षाकरांविशीं वरील सांही सग आले आहेत, व सुवांने मेल वीरे सदा आहेत, परंतु साकसुवांतेंसोपी सुवाचरसदा करव्याच प्रवृत्त संवसुवांतें व केलासुवांने स्यानी वर्षने विवाधार सद्धरान. संवसु-वांतें कवीक सग सासुत जाचे सुते सदा व रक्षासंघी दिळी आहेत, तीं आसीं केले केळीं नाहीत. इतरांत कचमचर सुचीक सांही वीरे सोपी संवसुवांतें ज्योताने सांविपठ आहेत, तो सग चहुंदीविस्तारिकेच्या अथराने अहे. मय-मजानांतला रंचमकर तो प्रवर्गांतला "वीरमचर" असे वा संविपठने व संवसु-वांतें सदा मत होई, दे ज्यासक वेव्याजोगे आहे. संवसुवाचराने सव्या विसा साकसुवांने (असे आसां मजेलान) असून तीं सरनेअकमजिधि, सवि-सोच, चतुर्वीविस्तारिक, सारासुत, वा सार्वा वी सोमसु वरील सुवां व सांही, दे रेखिदालिक सुद आहे. कविपठ वीरिगाल देवीक रक्षाकरांवा जालि, धाम, सुष्टि, सग प्रवर्गांचा सदा सुनगा शास्त्र होत, अथा सुगाक असून अस्त्रि शास्त्र नाही. सुद सांविपठाने वरील सोचरी संवसुवां होत, शास्त्र कर्ण संवसुवां वरी आले, साने आसला संव धामसुष्टिपचरानेची वी विष्टिना, स्याच सारकसुवाच वीरे अथवांतले वीकडें अथ "दलिककोटुपीचरम्" वा संवसुवांतून सव्या सव्यांनी व साच कमाने वरी आले, वीरे सवोरेअक प्रव संवसुवा विवाचाना विकार कर-व्याचाने आहेत. परंतु ते अली. आसता साकसुवांतोत नेत्र व ज-वराच कतां कमाने केले.

श्रीरागमेळसंज्ञातो रागः कंनडगौळकः ॥
 निन्वाशांशमहोत्तः सप्तस्वरसमन्वितः ॥
 चक्रस्वरगतिभित्तोऽसाधारोहापरोहयोः ॥
 गेयोऽहः पश्चिमे याम उत्कलानामतिमिथः ॥
 उर्ध्वगमेने कश्चिन्ति संगीतागमपारगाः ॥

इति कंनडगौळः ॥

श्रीरागमेळतः पूर्णा देवगांधारकाभिधः ॥
 गतस्वः प्रातरेवैष पद्मन्यासप्रहांशकः ॥
 आरोहे रिधयव्यो वाऽऽरोहे रिधसमन्वितः ॥

इति देवगांधारः ॥

श्रीरागमेळसंज्ञाता पूर्णा स्वात्मभैरवी ॥
 पद्मन्यासप्रहांशाऽनी यामे गेया तुरीय्युक्ते ॥
 इति श्रीतुलसेद्रेण कथिता सर्वसंगता ॥

इति स्वात्मभैरवी ॥

श्रीरागमेळजातेषु माधवायमनोहरी ॥
 पूर्णा गेया साधनेषा पद्मन्यासप्रहांशिका ॥
 आरोहे विगतस्वने; मओरुषे ईन्दमतेपयम् ।

इति माधवमनोहरी ॥

शुद्धदेशीराग एष जातः श्रीरागमेळतः ॥
 संपूर्णस्वरसंयुक्तः पद्मन्यासप्रहांशकः ॥

मवापरोहे गतस्वनेऽप्यसिद्धे द्वयोः निम्नैःपरीतिगांधारांशकमे गांधार काव-
 यन्ति तदुपरोहमे समप्यन्ति ।

इति शुद्धदेशी ॥

मध्यमग्रामरागः श्रीरागमेळसमुद्भवः ॥
 संपूर्णः सप्तहन्वासांशस्वर्यं परिचीरितः ॥
 इति मध्यमग्रामरागः ॥

श्रीरागमेळसंज्ञतः वैधवीराग ईरितः ॥

संघामहर्षिणि जयप्रदः सार्यं प्रणीयते ॥

संपूर्णस्वरसंयुक्तः षड्ग्यासप्रहांशकः ॥

इति सैंधवी ॥

काफीरागस्तु संपूर्णः षड्ग्यासप्रहांशकः ॥

श्रीरागमेलसंज्ञातः सार्यं श्रेयः शुभप्रदः ॥

इति काफीरागः ॥

श्रीरागमेलजः पूर्णो हुसेनीराग इरितः ॥

षड्ग्यासप्रहांशकन्यासः सार्यकाले प्रणीयते ॥

इति हुसेनी ॥

श्रीरंजनीसमाख्योऽयं रागः श्रीरागमेलजः ॥

षाडवः स तु विशेषः पंचमस्वरवर्जनात् ॥

षड्ग्यासप्रहांशकन्यासः सार्यनेयः प्रकीर्तितः ॥

इति श्रीरंजनीरागः ॥

श्रीरागमेलसंज्ञाता षड्ग्यासप्रहांशिका ॥

रिक्जित्ता मालवर्षीः षाडवा मंगलप्रदा ॥

रागांगमेनां चंसंति सा मेवा सर्वदा सुधीः ॥

इति मालवर्षीः ॥

श्रीरागमेलसंभूता सेव्यं देवमनोहरी ॥

नववर्जनात् षाडवा श्यात् षड्ग्यासप्रहांशिका ॥

अरपेहे विगतर्जन्म् ।

इति देवमनोहरी ॥

जयंतसेवकौ रागो जातः श्रीरागमेलतः ॥

रिक्जितः षाडवोऽयं षड्ग्यासप्रहांशकः ॥

इति जयंतसेनः ॥

श्रीरागमेलसंज्ञातो मणिरंगः प्रकीर्तितः ॥

सप्रहांसन्यासयुक्तः षाडवः स्यान्नववर्जनात् ॥

इति मणिरंगः ॥

मध्यमादिस्तु रागांगं जातः धीरागमेकतः ॥

गण्डोपादीदुयोऽयं सार्यंकाळे तु गीयते ॥

रुचिरेतस्य रागस्य सुरन्यां दृश्यतेऽधिका ॥

इति मध्यमादिः ॥

धनाधीरागो रागांगं, जातः धीरागमेकतः ॥

रिषोपादीदुयोऽयं प्रातर्गेषः शुभप्रदः ॥

इति धनाधीरागः ॥

शुद्धाः स्वराः स्तुः समपाः षट्श्रुत्वुपभषैवती ॥

अंतराख्यातगांधारः काकल्याख्यनिपादकः ॥

एतैः सप्तस्वरैर्बुद्धः शुद्धनात्याश्च मेलकः ॥

अस्मिन्मेले शुद्धनाटीमुख्या रागाः प्रकीर्तिताः ॥

नाटी भाषांगं संपूर्णा षट्श्रुत्यासप्रहांसिका ॥

सार्यंकाळे तु नातव्याऽवरोहे गण्यत्रिता ॥

इति शुद्धनाटी ॥

अथ रागोदयरविचंद्रिका नाटमेलजा ॥

दक्षभाषेति विज्ञेया संपूर्णा सप्रहांसिका ॥

षण्णवन्वीहुया शेषं सार्यंगेषां तु नाटयत् ॥

इत्युदयरविचंद्रिका ॥

शुद्धाः स्तुः समपाः शुद्धरूपमः शुद्धषैवतः ॥

अंतराख्यातगांधारः काकल्याख्यनिपादकः ॥

एतैः सप्तस्वरैर्बुद्धो यो मेलः परिकीर्तितः ॥

सोऽयंमालवगौळः स्यारसंमती गानवेदिनाम् ॥

अस्मिन्मेले तु ये रागा जायंते तानथ ज्ञेये ॥

आद्यो मालवगौळः स्वयत् ततः सालवनाटिका ॥

रागोयमार्द्रदेशस्यः श्यामांगुळाह्वयस्यथा ॥

दक्षो गुर्जरिका गुंजकिया च फलमंजरी ॥

नादरामाङ्गिराष्टमी तथा मंगलकेशिकः ॥
 मेघवाङ्गिर्भागमी च तथा गौरीमनोहरी ॥
 मरुवाख्यो गौळिर्षतुः साधेरी पूर्णिका तथा ॥
 संपूर्णरागा एते स्युः पाठयाः स्युरन्तरम् ॥
 गौळश्च ललिता वाङ्गिः पाङ्गिः कन्दर्पपूर्वकः ॥
 धंगालोऽयं मालहरिः पूर्णपंचमसङ्गकः ॥
 शुद्धसाधेरिका मेघरंग्यारुवा रेवमुक्तिका ॥
 मालवीति चतस्रः स्युरीदृयाः परिकीर्तिताः ॥

इति मालववर्गाळः ॥

सारंगनाटी संपूर्णा षड्भ्यामप्रदांशिका ॥
 मेले मालवर्गाळे स्वाज्ञाता सार्धं प्रगीयते ॥

इति सारंगनाटी ॥

मेळान्मालवर्गाळीयादाईदेशी समुत्थिता ॥
 संपूर्णा सप्तदश्याना प्रातर्गेषा प्रकीर्तिता ॥

इत्यारंदेशी ॥

मेळान्मालवर्गाळस्य छापागौळः समुत्थितः ॥
 पूर्णो निषादप्रहोऽयं सर्वकालेषु गीयते ॥

इति छापागौळः ॥

टाको मालवर्गाळीवमेळोद्भूतोऽल्पपंचमः ॥
 पूर्णः षड्महादिश्व गेयोऽहः पश्चिमे बुधः ॥

इति टाकः ॥

मेळान्मालवर्गाळीयाज्ञाता पूर्णा तु सुर्जरी ॥
 प्रातःकाले तु सा गेषा रिशहा परिकीर्तिता ॥

इति सुर्जरी ॥

मेळान्मालवर्गाळस्योद्भूता शुद्धक्रिया प्रणे ॥
 गेषा संपूर्णतात्रुका सन्ध्यासांशप्रहा मता ॥

इति शुंभकिया ॥

मेलान्मालवगौळीयाजातेषु फलमंजरी ॥
सन्धासांशग्रहा पूर्णा सार्यकाले प्रतीयते ॥

इति फलमंजरी ॥

मेलान्मालवगौळीयाभाद्रामक्रियाभिधः ॥
सायाहे गीयते पूर्णः षड्दन्धासमहंशकः ॥

इति भाद्रामक्रियारागः ॥

मेलो मालवगौळस्य स्वात्मीराहुवाः स एव हि ॥
षड्दन्धासमहंशेषु सर्वकालेषु गीयते ॥

इति सौराष्ट्रीः ॥

मेलो मालवगौळीयो मेघनालेखं पुनः ॥
संपूर्णः समहादिषु सदा भेषः शुभावहः ॥

इति मेघनीलिः ॥

मेलो मालवगौळीयो मागध्याः पंचमस्य च ॥
भाषेयं समदन्धासा पूर्णा तेषां सदा शिवयम् ॥

इति मागधी ॥

मेलो मालवगौळस्य जाता गौरीमनोहरी ॥
संपूर्णा समहादिषु सार्यगेवा शुभप्रदा ॥

इति गौरीमनोहरी ॥

मेलान्मालवगौळीयाजातो मालवसंज्ञकः ॥
पूर्णे षड्दन्धादिषु सार्यगेवः प्रकीर्तितः ॥

इति मालवः ॥

जाता मालवगौळीयमेलालसावेरिकाभिधा ॥
पूर्णा प्रातः प्रभातन्दा षड्दन्धासमहंशिका ॥

इति साचिरी ॥

मेलान्मालवगौळीयादुसन्नो गौळियंतुकः ॥

(१५)

बोद्धभाषा सप्तहांसः पूर्णः सार्धं प्रगीयते ॥
आरोहे गधर्तधनम् । अवरोहे स्वरगतिरस्यका ।

इति गौळीपंतुः ॥

मैलान्मालवगौळीयाज्जातोऽयं पूर्विरागकः ॥
तृतीयप्रहरे मेघः पूर्णः पञ्चमहांसकः ॥

इति पूर्विरागः ॥

मैलान्मालवगौळीयात्सप्तोऽयं विभांशुकः ॥
महीनः षाडवः सांशप्रहः प्रातः प्रगीयते ॥

इति विभासरामः ॥

गौळी मालवगौळीयमेळजो धैवतोऽङ्गितः ॥
षाडवो नियहो रागांगोऽयं सन्ध्यागौचते ॥

इति गौळः ॥

मैलान्मालवगौळीयाद्गणतः केनडादिकः ॥
जातो भाषांगो निवर्जः प्रातर्मेघश्च सप्तहः ॥

आरोहे गांधारलंघनम् । अवरोहे कमचकतवागांधारः ॥

इति केनडधंणालः ॥

मैलान्मालवगौळस्य जातोपांगं भवर्जनात् ॥
षाडवा बहुली श्रेया सार्धकाले तु सप्तहा ॥

इति बहुली ॥

मैलान्मालवगौळीयात् पाडिरागः समुत्थितः ॥
गलोपात् षाडवः सार्धमेघः पञ्चमहादिकः ॥

इति पाडिरागः ॥

मैलान्मालवगौळीयाज्जाता मलहरी रमूता ॥
निलोपात् षाडवा प्रातर्गांतन्या धैवतसप्तहा ॥

इति मलहरिः ॥

पहीना षाडवा टफभाषेयं लळिता मगे ॥

श्रेया मालवगौळीयान्मैलान्जाता च सप्तहा ॥

इति ललिता ॥

पूर्वपंचमरागोऽयं जातो मालवगीततः ॥
निवर्जनात् षाड्गोऽयं पञ्चमसमर्हांशकः ॥

इति पूर्वपंचमः ॥

मैलान्मालवगीतीयाच्छुद्धसाधेरिकाभिधा ॥
गनिसोपादौद्रुवा समहा गेया प्रये युधिः ॥

इति शुद्धसाधेरी ॥

मैलान्मालवगीतीयान्मेयरंजः पधोच्छ्रितः ॥
औद्रुवः पञ्चमकाले गेयः पञ्चमहादिकः ॥

इति मेपरंजनी ॥

मैलान्मालवगीतीयादुद्धृती रेवमुत्तकः ॥
मनिवर्ज्य औद्रुवः सन्धासः सार्धं प्रगीयते ॥

इति रेवमुत्तकः ॥

मैलान्मालवगीतीयाहृकभाषा तु मालवी ॥
गधवर्ज्यौद्रुवा सार्धं गेया षड्मर्हांशिका ॥

इति मालवी ॥

शुद्धाः स्युः समपाः पंचश्रुती रूपभर्षवती ॥
साधारणारुधर्माधारः काकन्यास्यनिषादकः ॥
एतैः सप्तस्वरैर्युक्तो वेलावल्याश्च मेलकः ॥
वेलावली तु भाषांगत् पूर्णैर्यं हि स्वमेलजा ॥
पन्धासांसमहा प्रातर्गेया संगीतकोविदैः ॥

इति वेलावली ॥

शुद्धाः स्युः सरिगाः शुद्धपंचमः शुद्धषष्ठतः ॥
काकन्यास्यनिषादो विकृतपंचमनाध्यमः ॥
एतैः सप्तस्वरैर्युक्तो वराळीमेल इरितः ॥
वराळी पूर्णतायुक्ता समर्हांशा स्वमेलजा ॥
भिन्नपंचमभाषेयं सर्वयामेषु गीयते ॥

(१७)

इति पराळी ॥

शुद्धाः सपरिधाः स्फुर्विकृतपंचमनाध्यमः ॥
 गांधारोऽन्तरसंज्ञश्च काकन्याख्यनिषादकः ॥
 एतैः सप्तस्वरैर्युक्तः शुद्धरामकिमेतकः ॥
 अत्र रागाः शुद्धरामकियाद्याः संभवन्ति हि ॥
 रामकिरागः संपूर्णः कियांगमिति कीर्तितः ॥
 षड्रमहांसकन्यासः सार्यं सोऽयं प्रगीयते ॥

इति शुद्धरामकिया ॥

रामकिन्यामेतजोऽयं संपूर्णो दीपकः स्मृतः ॥
 षड्रन्यासप्रहांशोऽयं गेषो धामे तुरीयके ॥

इति दीपकः ॥

शंकराभरणो रागः संपूर्णः स्वात् स्वमेतजः ॥
 षड्रमहांसकन्यासः सार्यं काले प्रगीयते ॥
 मेनेऽस्य सप्तधाः शुद्धा रिषी पंचश्रुती निषी ॥
 काकन्यन्तरसंज्ञी च तैः स्वरैः सहितो मतः ॥
 असिन्मेले तु वे जाता उद्दिशामीह तान् क्रमात् ॥
 शंकराभरण्याख्योऽन्वारभी शुद्धवर्तकः ॥
 सरस्वतीमनोहरी पूर्वगीत्याभिषलथा ॥
 नारायणी च नारायण्याद्यदेशास्त्रियंज्ञकः ॥
 सामंतनाम्ना कुरंजी तथासी पूर्णचंद्रिका ॥
 सुरसिंधुश्च जुलाजुर्विलहारीतिनामिका ॥
 गीठमल्लारकेदारवित्याद्याः परिकीर्तिताः ॥

इति शंकराभरणः ॥

शंकराभरणीचो यो मेतः स्वात्तत्र चारभी ॥
 पूर्णा सांक्षमह्न्यासा सार्यं गेषा शुभमदा ॥

इत्यारभी ॥

शंकराभरणीचाद्य मेलाच्छुद्धवर्तकः ॥

संपूर्णः समग्रः सांशो रागांगमिति कथ्यते ॥

इति श्रुद्धयसंतः ॥

शंकराभरण्याख्यातरागमेकसमुद्भवा ॥

पूर्णा सांशा निशागेवा सरस्वतीमनोहरी ॥

इति सरस्वतीमनोहरी ॥

शंकराभरणीयेऽस्मिन्मेले स्वात्पूर्वगीतकः ॥

संपूर्णः समग्रंशोऽपि मेवो नामे पुरीषके ॥

इति पूर्वगीतः ॥

शंकराभरण्याख्यातरागमेकसमुद्भवा ॥

नारायणी नामहांशा संपूर्णा गीयते प्रणे ॥

इति नारायणी ॥

शंकराभरणीये हि मेले स्वाग्रमहांशिक्य ॥

नारायण्याख्यदेशाक्षी पूर्णा गेवा स्मृता प्रणे ॥

इति नारायणीदेशाक्षी ॥

शंकराभरण्याख्यातरागमेकसमुद्भवाः ॥

सामंतः समग्रः सायं गेवः संपूर्णतां गतः ॥

इति सामंतः ॥

शंकराभरणीयो यो मेलस्तत्र कुरंजिता ॥

पूर्णांशं समहांशा सायं गेवा प्रकीर्तिता ॥

पारोदे गीतपथेकसंज्ञकम् ।

इति कुरंजी ॥

शंकराभरणीयोऽयं मेलोऽस्मात् पूर्वचंद्रिका ॥

पूर्णेयं समग्रं सांशा सायं गेवा प्रकीर्तिता ॥

इति पूर्वचंद्रिका ॥

शंकराभरणीयोऽसौ मेलोऽस्मिन् सुरसिंधुकः ॥

संपूर्णः समग्रंवात्तः सायं गेवः प्रकीर्तितः ॥

इति सुरसिन्धुः ॥

शंकराभरणीयोऽमी जुलावोर्मेल इरितः ॥

संपूर्णोऽयं समहंशाः सायमेव प्रगीयते ॥

यस्य प्रथमो मेलनकालारम्भः सप्तम्यवसर्जित इव ।

इति जुलावुः ॥

शंकराभरणीयोऽयं मेलसप्तमा बिलाहरी ॥

समहंशा च सन्वासा पूर्णा प्रातः प्रगीयते ॥

अधोदे सप्तमलंकारम् ।

इति बिलाहरी ॥

गौडमहारागश्च शंकराभरणे मतः ॥

संपूर्णः समहन्वासो वर्षास्थेषु प्रगीयते ॥

इति गौडमहारागः ॥

रागाः केदारसंज्ञः शंकराभरणमेतज्जः ॥

संपूर्णः समहः सांशः सार्वकाले प्रगीयते ॥

ध्वजैः पादवः सोऽवमवकस्वरसंगतिः ॥

इति केदारः ॥

कांभोजी ककुभस्य स्वाज्ञाया पूर्णा च सांशिका ॥

मन्त्रिवर्णारोहिणीयं सार्वं मेवा विचक्षणैः ॥

मेलोऽस्याः समयाः शुद्धा अथ पंचश्रुती रिचै ॥

सांधारोऽन्तरसंज्ञश्च कैश्चिन्मयास्वनिषादकः ॥

एतैः सप्तस्वरैर्दुक्तस्तत्र जातास्त्वमी मताः ॥

कांभोजीनाराचणाद्यगौडकेदारगौडकाः ॥

बदहंसस्तथा नागध्वनिश्छायातरंगिणी ॥

मनोहरीशपूर्वा च कांभोज्येदुकुलादिका ॥

कुरंजीनाटपूर्वा च कज्रवः पूनेतायुताः ॥

दशाथ नटनारायण्यांभाली सामरागकः ॥

रागो मनोहरसंज्ञश्च चत्वारः पादत्रया इमे ॥
 देवक्रियामोहनाद्यकल्याणारूप्याविहीतृष्वी ॥
 आहस्य षोडशोत्तीमे कांभोजीरागमेलजाः ॥

इति कांभोजी ॥

कांभोजीमेलसंज्ञातः नारायणगौळकः ॥
 निषादप्रहसिन्यासः पूर्णो यामे तुरीयके ॥

इति नारायणगौळः ॥

केदारगौळः संपूर्णः कांभोजीमेलसंभवः ॥
 निन्यासांशोपांगमिह गेशो यामे तुरीयके ॥

आरोहे नायगमित्यस्यसम् ।

इति केदारगौळः ॥

षडहंसः सप्तहंसः कांभोजीमेलसंभवः ॥
 संपूर्णः सायमेवैष गेयः संगीतकोविदेः ॥

इति षडहंसः ॥

नागध्वनिस्तु भाषासं कांभोजीमेलजः स्मृतः ॥
 संपूर्णः सप्तहन्वासाः सर्वदा गीयते तुषैः ॥

इति नागध्वनिः ॥

छायातरंगिणीरागः कांभोजीमेलसंभवः ॥
 संपूर्णः सप्तहन्वासाः सायाहे गेय ईरितः ॥

इति छायातरंगिणी ॥

कांभोजीमेलजा यदुकुलकांभोजिसंज्ञिका ॥
 संपूर्णा सप्तहन्वासा सायगेवा प्रकीर्तिता ॥

इति यदुकुलकांभोजी ॥

पूर्णो नाटपुरग्यास्यः कांभोजीमेलजोत्तमः ॥
 सन्वासांशमदः सायं गेयः संगीतकोविदेः ॥

(२१)

इति नाटकुरंजीरागः ॥

कांभोजीमेलसंजातो रागः कंनडसंज्ञकः ॥
संपूर्णः सप्तहन्त्यासः सार्यं सोऽर्थं प्रगीयते ॥

इति कंनडरागः ॥

मदनारायणीरागः कांभोजीमेलसंभवः ॥
निन्यूनः षाडवः षड्ग्रहः सार्यं प्रगीयते ॥

इति मदनारायणीरागः ॥

कांभोजीमेलसंजातेयमांधाली धर्वाजिता ॥
षाडवा सप्तहन्त्यासा सार्यंकाले प्रगीयते ॥

इत्यांधालीरागः ॥

कांभोजीमेल उत्पन्नः सामरागो निवर्जितः ॥
षाडवः सप्तहन्त्यासः सदा गेयः शिवप्रदः ॥

आरोहे गह्वरम् ।

इति सामरागः ॥

रागः कांभोजीमेलोत्थो मनोहारयो निवर्जितः ॥
षाडवः सप्तहन्त्यासः सार्यं गेयोऽतिरक्तिदः ॥

अस्य सप्तमोऽन्तः ।

इति मनोहः ॥

देवकिया क्रियांगं स्यात् कांभोजीमेलसंभवा ॥
निळोपादीद्रुवा सा सप्तहांशा गीयते सदा ॥

इति देवकिया ॥

मैले मोहनकल्याणी कांभोग्याः परिकीर्तिता ॥
मनिवर्ज्या ह्रीद्रुवा सप्तहा सार्यं प्रगीयते ॥

इति मोहनकल्याणी ॥

शुद्धाः समपधाः पंचश्रुतिकर्षम एव च ॥
साधारणास्वगांधारः कैशिक्यास्वनिषादकः ॥

एतैः सप्तस्वरैर्बुद्धो भैरवीमेलको भवेत् ॥
 अस्मिन्मले भैरवी चाहीरी घंटारयोऽपि च ॥
 इंदुघंटारयो रीतिगौळ आनंदभैरवी ॥
 हिंदोलाद्यवसंतश्च तत आभेरिरागकः ॥
 धन्यासी नागगांधारी संपूर्णा इति विधुताः ॥
 औद्धयो हिंदोलरागो भैरवीमेलसंभवः ॥
 वषांगभैरवीरागो धन्यासः समग्रोत्तमः ॥
 संपूर्णास्वरसंयुक्तः सायंकाले प्रगीयते ॥
 इति भैरवी ॥

आहरी टकभाषेयं भैरवीमेलसंभवा ॥
 संपूर्णा समग्रध्यासा सायं सेयं प्रगीयते ॥
 इति आहरी ॥

भैरवीमेलजो घंटारयो रागांगमीरितः ॥
 धन्यासांशग्रहः पूर्णः सर्वदाप्येष गीयते ॥
 इति घंटारयः ॥

इंदुघंटारयो रागो भैरवीमेलसंभवः ॥
 सन्यासांशग्रहः पूर्णः सर्वयामेषु गीयते ॥
 अतोहे वैशाल्यकम् । अतोहे वैशाल्यकम् ॥
 इतींदुघंटारयः ॥

भैरवीमेलजो रागो रीतिगौळसमाह्वयः ॥
 निन्यासांशग्रहः पूर्णः सायमेष प्रगीयते ॥
 अतोहे वैशाल्यकम् ।
 इति रीतिगौळः ॥

हिंदोलाद्यवसंतोऽयं भैरवीमेलसंभवः ॥
 संपूर्णः समग्रध्यासः सर्वदाप्येष गीयते ॥
 इति हिंदोलवसंतः ॥

आनंदभैरवीरागो भैरवीमेलसंभवः ॥

(२३)

पूर्णाः षड्महन्वासाः सायमेव प्रगीयते ॥

इत्यानन्दभैरवी ॥

आभेरीरागः संपूर्णो भैरवीरागमेलजाः ॥

सांशः पंचमभाषारुषः सार्धकाले प्रगीयते ॥

इत्याभेरी ॥

उपानं नागगांधारी भैरवीरागमेलजा ॥

संपूर्णा सप्तमहन्वासा प्रातरेषा प्रगीयते ॥

इति नागगांधारी ॥

संपूर्णा धन्याशिकेवं भैरवीरागमेलजा ॥

सन्धासांशप्रज्ञा प्रातर्गेवा संगीतकोविदैः ॥

इति धन्यासी ॥

हिंदोलो भैरवीमेलजंजातो रिपवर्जितः ॥

श्रीहृष्यः सर्वदा ज्ञेयः संगीतागमकोविदैः ॥

इति हिंदोलः ॥

सर्वेषु रागमेलेषु मुखारीमेल आदिमः ॥

छांदैः सप्तस्वरैर्युक्तो मुखारीमेल ईरितः ॥

चतुश्चतुश्चतुश्चैव षड्मध्वमपंचमाः ॥

ज्ञेयं निषादगांधारी त्रिखी रिपमधैवती ॥

शुद्धा इत्युक्तसंख्याकश्रुतिक्रमः सादृशो मत्ताः ॥

अस्मिन्मेले मुखारी च ग्रामरागाश्च केचन ॥

लोके प्रसिद्धनामायं सास्त्रसिद्धाभिधरस्वती ॥

शुद्धसाधारित इति तुलज्ज्ञेयेण निश्चितः ॥

इति मुखारी ॥

शुद्धाः स्युः षडुरिमत्ता गांधारोऽतरसंज्ञकः ॥

पंचश्रुतिर्धैवतश्च कैशिक्याख्यनिषादकः ॥

मेलोऽयं वेगवाहिन्या एतैः सप्तस्वरैर्युतः ॥

मेलेऽस्मिन् साग्रतं वेगवाहिन्येकैव दृश्यते ॥
 षड्महांशकन्यासा संपूर्णा वेगवाहिनी ॥
 स्वमेलजा दिनस्तांते श्रेया संगीतकोविदैः ॥

इति वेगवाहिनी ॥

शुद्धाः सपरिधाः साधारणांधार एव च ॥
 काकन्याख्यनिषादो विकृतपंचममध्यमः ॥
 एतैः सप्तस्वरैर्बुधैः सिंधुरामकिनेलकः ॥
 अस्मिन् मेले सिंधुरामकिया पंतुचराडिका ॥
 सिंधुरामकिरागोऽयं संपूर्णः सप्तहांशकः ॥
 सात्वंकाले तु गानव्यः स्वमेलोत्थो ह्ययं बुधैः ॥

इति सिंधुरामकीरागः ॥

षड्महांशकन्यासा पूर्णा पंतुचराडिका ॥
 सर्वदेवं प्रगातव्या सिंधुरामकिनेलजा ॥

इति पंतुचराडिी ॥

सांधारोऽन्तरसंज्ञोऽन्ये शुद्धाः षड्मादयः स्वराः ॥
 एतैः सप्तस्वरैर्बुधैः हेजिजीरागमेलकः ॥
 हेजिजीप्रमुखा रागा अस्मिन्मेले भवंति हि ॥
 हेजिजीरागः संपूर्णो गामेऽहो गीयतेऽतिमे ॥
 षड्महांशकन्यासाः स्वमेलोत्थो मतः सताम् ॥

इति हेजिजी ॥

काकन्याख्यनिषादोऽन्ये शुद्धाः षड्मादयः स्वराः ॥
 बुता एते यत्र सामवराडिनेलकस्तु साः ॥
 अस्मिन्सामवराडिी च रागो सांधारपंचमः ॥
 निक्षपंचमरागाद्या रागा अन्ये भवंति हि ॥
 रागः सामवराडियाख्याः स्वात्संपूर्णः स्वमेलजाः ॥
 षड्महांशकन्यासाः सायमेव प्रगीयते ॥

कारोहे गंधारोत्तमम् ।

इति सामवराज्जी ॥

गंधारपंचमः सामवराज्जीमेलसंभवः ॥

संपूर्णः सप्तहन्व्यासः सार्यकाले प्रगीयते ॥

इति गंधारपंचमः ॥

मेलत्सामवराज्ज्यास्तु जातोऽहं भिन्नपंचमः ॥

संपूर्णः सप्तहांशोऽपि साद्यमेव प्रगीयते ॥

इति भिन्नपंचमः ॥

शुद्धाः स्युः सरिमपथा गंधारोत्तरतंत्रकः ॥

केचिद्व्याख्यनिपादश्च ह्येतैः सप्तस्वरैर्युतः ॥

वसंतभैरवीरागमेलः स्यात् पंचमात्परकः ॥

साध्यमप्रामजन्वत्सर्वदेहं जनवत्त्वयम् ॥

वसंतभैरव्येतस्मिन्नथा ललितपंचमः ॥

इति वसंतभैरवी ॥

वसंतभैरवीमेलजातो ललितपंचमः ॥

संपूर्णः सप्तहन्व्यासः प्रातर्गैयः शुभप्रदः ॥

इति ललितपंचमः ॥

शुद्धाः स्युः सरिमपथा गः साधारणतंत्रकः ॥

काकत्वाख्यनिपादश्च ह्येतैः सप्तस्वरैर्युतः ॥

मेलः स्वादिक्षपदुख्य भिन्नपद्वादयः पुनः ॥

केचिद्वागता भवत्वन भिन्नपदुश्च लक्ष्यते ॥

भिन्नपदुः स्वमेलोत्थः संपूर्णः सप्तहांशकः ॥

रिन्यासः प्रथमे वामे गेयोऽहो गीतपेदिभिः ॥

इति भिन्नपदुः ॥

शुपालो भिन्नपदुमेलोत्थो मन्त्रिर्जितः ॥

ओहनः सप्तहांशश्च प्रातर्गैयः शुभप्रदः ॥

इति भूपालः ॥

शुद्धाः स्युः समया यत्र रूपमः पदश्रुतिसिद्धा ॥
 अंतरास्वातगांधारः पंचश्रुतिकर्षवतः ॥
 काकत्यास्यनिपादश्च स स्वादेशाह्निमेलकः ॥ *
 देशाक्षीयमुला रागा अत्र मेले भवन्ति हि ॥
 देशाक्षीरागः संपूर्णः स्वमेलोत्पन्न समहः ॥
 सन्यासः प्रातःकाले तु गेयः संगीतकोविदैः ॥
 इति देशाक्षी ॥

समयाः स्युस्वयः शुद्धाः पदश्रुत्युपभर्षकः ॥
 अंतरास्वातगांधारः पंचश्रुतिकर्षवतः ॥
 कैशिक्यास्यनिपादश्चेत्वेतत्सप्तस्वरैर्युतः ॥
 छायानादस्य मेलोऽस्मिन्नेतदाद्या भवन्ति हि ॥
 छायानादः स्वमेलोत्पन्नः संपूर्णः समहोद्यकः ॥
 उपानि सावमेवैष गेयः संगीतकोविदैः ॥
 इति छायानादरागः ॥

शुद्धी सर्वा च रूपमः पंचश्रुतिकर्षकः ॥
 शुद्धमध्यमगांधारस्ततः स्वादुचमध्यमः ॥
 सैफिकोऽसौ सासतो विकृतर्षचममध्यमः ॥
 पदश्रुतिर्षवतश्च स्वात् काकत्यास्यनिपादकः ॥
 एतैः सप्तस्वरैर्युक्तः सारंगस्य हि मेलकः ॥
 सारंगममुला रागा अत्र केचिद्भवन्ति हि ॥
 शुद्धस्य मध्यमस्यात्र गांधारत्वेनर्षोर्तनात् ॥
 शुद्धमध्यमगांधारसंज्ञाऽसौैव मया कृता ॥
 इति सारंगरागः ॥

इति श्रीभैरवीमेलजाता रागा निरुचिताः ॥
 पुल्लेखेण संगीतकारामृत इह स्फुटम् ॥
 इति शुभम् ॥